

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**Trestná činnost páchaná na seniorech
a možnosti její prevence v Plzni**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Simona Kuchárová

Sociální politika a sociální práce, obor Sociální práce

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Marie Kocurová, Ph.D.

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 31. března 2014

.....

vlastnoruční podpis

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své vedoucí práce Doc. PaedDr. Marii Kocurové, Ph.D. za pomoc a cenné rady.

OBSAH

Úvod	4
1 Vymezení pojmů stárnutí, stáří, senior	5
1.1 Stárnutí.....	5
1.2 Stáří.....	6
1.3 Aspekty stárnutí	8
1.3.1 Biologické aspekty stárnutí	8
1.3.2 Psychologické aspekty stárnutí	9
1.3.3 Sociální aspekty stárnutí	10
1.4 Postavení seniora ve společnosti	11
1.4.1 Ageismus	12
2 Kriminologie	14
2.1 Pojem kriminalita.....	14
2.2 Pojem trestný čin.....	15
2.2.1 Trestné činy proti majetku	16
2.2.2 Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství	18
2.2.3 Trestné činy proti životu a zdraví.....	19
2.3 Pachatel trestného činu	20
2.4 Oběť trestného činu	22
2.5 Senior jako oběť kriminality	23
3 Prevence kriminality	25
3.1 Rozdělení podle okruhu adresátů	25
3.2 Rozdělení podle obsahu zaměření	26
4 Cíl práce.....	28

4.1 Cíl práce	28
4.2 Výzkumné otázky.....	28
5 Metodika.....	29
5.1 Strategie výzkumu	29
5.1.1 Sekundární analýza dat	29
5.1.2 Polostrukturovaný rozhovor	29
5.1.3 Dotazníkové šetření	30
5.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	31
6 Výsledky výzkumu	32
6.1 Sekundární analýza dokumentů	32
6.2 Polostrukturovaný rozhovor.....	35
6.3 Dotazníkové šetření.....	39
6.4 Zodpovězení výzkumných otázek	68
7 Závěr	70
8 Resumé	71
9 Použité zdroje.....	72
10 Seznam tabulek a grafů.....	75
Seznam příloh.....	78

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila Trestná činnost páchaná na seniorech a možnosti její prevence v Plzni. Jedná se totiž o problematiku, o které se moc nemluví. Senioři jsou podle mého názoru společně s ženami a dětmi jednou z nejohroženějších skupin obyvatelstva. I přesto se více prostoru věnuje spíše zmíněným ženám a dětem než seniorům. A právě senioři jsou ti, kteří by vzhledem k různým aspektům stáří vyžadovali od společnosti vyšší ochranu. Souvisí s tím i to, že populace se mění a staří lidé již nejsou bráni jako zdroj moudrosti a zkušeností, ke kterým je třeba se chovat s úctou, nýbrž jako břemeno. Symbolem dnešní doby se stal aktivní, silný a ctízádný jedinec v produktivním věku a je logické, že staří lidé této populaci již nestačí a často se na ně i zapomíná.

Téma jsem si zvolila i pro nedávný rozruch kolem českého dokumentu Šmejdi vytvořený Silvií Dymákovou, který se zaměřuje na fenomén předváděcích akcí. Tento počín mě inspiroval k tomu, abych se i já sama zamyslela nad zranitelností seniorů. Co všechno souvisí s tím, že je senior pro pachatele snadnou obětí? Jaké faktory a aspekty za tím stojí? Jak vůbec probíhá prevence? Tyto a mnohé další otázky mě napadaly při zpracovávání této práce. Nutno říci, že jsem se ve své práci rozhodla pracovat pouze s regionem Plzeň – město. Je to z toho důvodu, že v tomto regionu žiji a zajímalo mě, jak to na tomto území s trestnou činností, která je páchaná na seniorech, vypadá.

Má práce se, jak už z názvu vyplývá, zaměřuje nejen na trestnou činnost, ale také na možnosti prevence, které jsou seniorům nabízeny. Chci zjistit, kde se senioři dozvěděli o tom, jaká existují preventivní opatření, případně jaké možnosti jsou od různých organizací v rámci prevence poskytovány.

1 VYMEZENÍ POJMŮ STÁRNUTÍ, STÁŘÍ, SENIOR

1.1 Stárnutí

Stárnutí je přirozený a biologicky podmíněný proces, který se vyznačuje snížením adaptačních schopností, a během kterého dochází k úbytku funkčních rezerv organismu. Počátek stárnutí lze datovat již od početí, ovšem za skutečné projevy stárnutí je možné považovat až pokles funkcí, který nastává po dosažení sexuální dospělosti (Kalvach a kol., 2004).

Všeobecně se na stárnutí nahlíží s obavami. Jsou očekávány především problémy a omezení, jejichž příčinou je ztráta soběstačnosti, snížení mentálních funkcí, omezení kontaktů s okolním prostředím a ztráta možnosti seberealizace. Negativní vnímání stárnutí také podporuje strach z ponížení, ze ztráty lidské důstojnosti i respektu v důsledku nesoběstačnosti. Je však důležité upozornit, že průběh stárnutí každého jedince je individuální proces, a proto nelze zmíněné obavy automaticky implementovat na každý případ (Malíková, 2011).

Na stárnutí lze nahlížet v několika významech:

1. V nejširším smyslu je to proces pokračování existence hmoty, organismu, ideje, systému v čase, a to bez ohledu na možné probíhající změny, které uvnitř probíhají.
2. Proces stárnutí je také chápán jako postupné opotřebovávání vyznačující se negativními změnami, které se projevují úbytkem energie, únavou, stagnací, funkčními výpadky až degenerací.
3. V neposlední řadě lze stárnutí chápat také jako proces se dvěma odlišnými fázemi. V první fázi zvané dospívání dochází k nárůstu sil, zdokonalování funkcí a postupné maximalizaci výkonu. Naopak ve druhé fázi dochází k úbytku sil, nárůstu poruch (nemoci) a celkového oslabování (Petrušek, 1996).

Jedná se tedy o závěrečnou fázi lidského vývoje, kterou je třeba posuzovat jako součást kontinuální proměny. Avšak jelikož se jedná o proměnu nepřetržitou, tak je

nesnadné nalézt uspokojivou definici okamžiku, ve kterém končí střední věk a začíná stáří (Stuart-Hamilton, 1999).

1.2 Stáří

Stáří lze definovat jako závěrečnou etapu života, která je podmíněna ukončením ekonomické aktivity a trvá až do smrti (Petrušek, 1996). Je také označováno za fázi post-vývojovou, protože byly ukončeny veškeré latentní schopnosti rozvoje (Bromley, in Stuart-Hamilton, 1999).

Podle Haškovcové (in Malíková, 2011) je stáří charakterizováno jako přirozené období života, které se vztahuje k životnímu období dětství, mládí a době zralosti. Nejedná se v žádném případě o nemoc, nýbrž o přirozený proces změn trvajících celý život, jejichž projevy jsou zřetelné až v pozdějším věku.

Hlavním úkolem stáří je, podle teorie psychosociálního vývoje, dosažení integrity v pojetí vlastního života. To znamená přijmout svůj život a s ním i jeho smysl. Ve stáří je důležité pozitivní hodnocení vlastního života z toho důvodu, aby mohl člověk lépe přijmout jeho konec. Vyrovnání se s životem usnadňuje i přijetí smrti, která je jeho nevyhnutelnou součástí (Erikson, in Vágnerová, 2007).

Nejdůležitějším ukazatelem toho, jak je kdo starý, je všeobecně považován kalendářní věk. Jeho výhodou je sice jednoznačné vymezení, ovšem nijak neinformuje o involučních změnách (atrofie, změny regulačních a adaptačních mechanismů), pracovních schopnostech nebo změnách sociálních rolí (Ondrušová, 2011). Podle Stuart-Hamiltona (1999) nelze tento údaj považovat za spolehlivého ukazatele stavu konkrétního jedince.

Druhou možností, která vypovídá o celkovém stavu organismu jedince, je zjištění věku biologického. Jedná se o hypotetické označení konkrétní míry involučních změn. Je nutno podotknout, že velká část změn může být způsobena spíše nemocemi než samotným stárnutím (Kalvach, in Ondrušová, 2011).

Dříve byl také používán termín sociální věk, který sloužil jako označení pro měnící se životní styl v různých obdobích života. Za počátek sociálního stáří je považován vznik nároku na starobní důchod. V dnešní době tento pojem však nahradil tzv. psychosociální

čas. Ten, vzhledem k zvýšené popularitě o narativní medicínu, klade důraz na osobní příběh každého člověka, jenž může být součástí stručných anamnéz (Kalvach, in Ondrušová, 2011; Haškovcová, 2010).

Na základě kalendářního věku také dochází k periodizaci stáří. Ta se autor od autora liší, je tedy nejednotná. Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) je stáří klasifikováno na:

- 60 – 74 let: rané stáří (počínající stáří)
- 75 – 89 let: vlastní stáří (osoby pokročilého, vysokého věku)
- 90 a více let: období dlouhověkosti (Ondrušová, 2011).

Podle Příhody (1981) je stáří, v tomto případě senium, členěno na:

- 60 – 75 let: senescence
- 75 – 90 let: kmetství
- 90 a více let: patriarchium

Vágnerová (2007) dělí stáří na:

- 60 – 75 let: rané stáří
- 75 a více let: pravé stáří

V dnešní době se nejčastěji využívá orientační členění stáří na:

- 65 – 74 let: mladí senioři
- 75 – 84 let: staří senioři
- 85 a více let: velmi staří senioři (Zavázalová, in Ondrušová, 2011; Holmerová, in Ondrušová, 2011)

Haškovcová (2010) také upozorňuje, že se v dnešní době často využívají termíny young old nebo jen old jako označení pro mladé seniory, tj. 65 – 74 let. Pro osoby starší 75 let, tedy staré seniory, slouží pojem old old. Ti, kteří překročili 85. rok věku, nesou označení very old old.

Vzhledem k dnešnímu stavu generace mladých seniorů, která je většinou zdravá, a proto jsou přechody mezi danými obdobími méně zřetelné, se v poslední době také využívá označení: 50+, 60+, 70+ atd. (Haškovcová, 2010)

1.3 Aspekty stárnutí

Průběh stáří a stárnutí je ovlivněn celou řadou okolností. Mezi ně patří tělesné změny, psychické a sociální vlivy. Na základě nich dochází k rozhodování o tom, jak probíhá proces stárnutí u konkrétního jedince a jak se s ním daný člověk vyrovnává. Podle toho se následně rozlišují biologické, sociální a psychologické aspekty stárnutí (Malíková, 2011).

1.3.1 Biologické aspekty stárnutí

Stárnutí přináší zhoršení somatického stavu. Tento proces bývá ovšem individuální z hlediska času, rozsahu a závažnosti projevů. Jednou z příčin interindividuálních rozdílů jsou genetické dispozice, což je základ tzv. primárního stárnutí. Zjednodušeně je možné říci, že dědičné předpoklady mají v sobě zakódován počátek i průběh stárnutí, a také pravděpodobnou délku života. Tento proces ovšem není závislý pouze na pár genech. Je interakcí velkého množství genů a také závisí na dalších vlivech vnějšího prostředí. Faktory vnějšího prostředí představují způsob prožití života (životní styl, výživa, nadměrné zatěžování některých orgánových systémů), a díky nim dochází k tzv. sekundárně podmíněnému stárnutí (Vágnerová, 2007).

Se stářím se pojí dvojitá problematika. V první řadě se jedná o zvláštnosti chorob ve stáří. Jedná se o polymorbiditu, sklon ke chronicitě, atypický průběh nemoci, specifické geriatrické komplikace či odlišné strategie léčby. Druhým okruhem zájmu jsou typické choroby stáří (ischemická choroba srdeční, artróza, Alzheimerova nemoc, atd.). V tomto

případě se zkoumají kromě výskytu a průběhu těchto chorob také involuční změny, důsledky životního způsobu a geriatrická křehkost (Ondrušová, 2011).

Podle Topinkové (2005) je geriatrická (stařecká) křehkost důsledkem fyziologického poklesu výkonnosti orgánů a úbytku svalové a kostní hmoty. Tento stav nastává v důsledku snížené pohyblivosti a nedostatečné výživy.

Typickými projevy biologických změn jsou různé atrofie postihující veškeré orgány a tkáně, snížení elasticity orgánů a tkání, snížení funkce endokrinních žláz, zvýšení obsahu tělesného tuku, změna ukládání vápníku v těle, zmenšení postavy důsledkem zmenšení meziobratlového prostoru a také dochází ke shrbené pozici, což je důsledek svalové ochablosti. Dále se objevují poruchy spánku, snižuje se činnost nervového systému a zároveň dochází k zhoršení funkce smyslových orgánů (Jarošová, 2006).

1.3.2 Psychologické aspekty stárnutí

Psychické změny je třeba brát jako vývojový proces jedince, který žije v určité společnosti. Pro tento proces stárnutí se užívá termín „psychologie životní cesty“ (life-span psychology), který zahrnuje pohled nacílý život dotyčného jedince (Ondrušová, 2011). Toto si uvědomuje Haškovcová (2011, s. 140-141): *„Vystihnout povahové rysy seniorů není jednoduché a rozhodně bychom se neměli spokojit pouze s všeobecným konstatováním, že každému z nich ubývá psychických sil. To proto, že každý starý člověk měl zcela odlišný individuální osud ... proto řada autorů pokládá za správné poznat nejprve životní dráhy jednotlivých starých lidí a pak teprve odvodit celkový portrét seniorů, skládající se z prvků, které jsou zastoupeny pravidelně nebo s vysokou četností.“*

Obecně ve stáří dochází k postupné a nerovnoměrné změně kognitivních funkcí (Ondrušová, 2011). Podle Vágnerové (2007) mohou být podmíněny jak biologicky, tak na základě psychosociálních vlivů. Biologicky podmíněné změny vnímání, prožívání a chování mohou být pouhým projevem stárnutí v důsledku celkového zpomalení, obtíží v zapamatování či snížení frustrační teorie. Ovšem může se také jednat o počátky obtížné choroby (např. Alzheimerova demence).

Podle Jarošové (2006) jsou typické změny v psychické oblasti: snížení kognitivních a gnostických funkcí, snížení fatických funkcí, snížení výkonnosti

intelektových funkcí, zvýšená emoční nestabilita až labilita, zvýraznění většinou negativních povahových vlastností, změny v pořadí životních hodnot či změny potřeb aj.

V souvislosti se stárnutím je třeba také více zmínit jednu z nejdůležitějších změn, která v tomto procesu probíhá a tou je tendence k poklesu paměti. Zamožné faktory, které její výkon ovlivňují, je považován emocionální stav, socioekonomický status, dosažené vzdělání, ale také i faktor pohlaví (Stuart-Hamilton, 1999). Více funkční také bývá ve stáří spíše dlouhodobá než krátkodobá paměť, proto je u seniorů typické časté vzpomínání na staré časy (Holmerová et al., 2007).

Druhá významná změna probíhá v oblasti inteligence. Byly identifikovány dva druhy inteligence – krystalická a fluidní. Fluidní představuje schopnost zpracovávat nové informace, reagovat na ně a hledat řešení nových problémů. Je také nazývána mechanikou inteligence. Na druhé straně krystalická inteligence je označením pro již získané vědomosti a osvojené znalosti. Ta zůstává i s přibývajícím věkem téměř nedotčena, naopak u fluidní inteligence je viditelný znatelný úbytek (Vágnerová, 2007).

1.3.3 Sociální aspekty stárnutí

Podle Eriksona (in Malíková, 2011) je nejdůležitějším úkolem každého člověka nad 60 let dosáhnout integrity v pojetí vlastního života. V tomto životním období dochází ke konfliktu právě mezi integritou a zoufalstvím. Aby člověk dosáhl integrity, je třeba splnit základní podmínky, mezi které patří pravdivost, smíření a kontinuita, protože integrita vede k přijetí vlastního života a akceptování jeho smyslu. Naopak nezpracováním nebo nezvládnutím tohoto tématu dochází k psychickým změnám a změnám rysů osobnosti.

Dnešní doba se vyznačuje důrazem na mládí, fyzickou krásu a výkonnost (Ondrušová, 2011). Podle MacKinlaye (in Ondrušová, 2011) se společnost přestává orientovat na lidi, kteří jí již nejsou prospěšní. Dragomirecká (in Ondrušová, 2011) uvádí, že sociální status člověka je závislý na povaze a prestiži jeho profese, podílu na moci, dosaženém vzdělání a způsobu života. Opuštěním této role, dojde ke snížení společenské prestiže seniorů a také k negativnímu pohledu na stáří.

Ve stáří dochází právě vlivem odchodu do důchodu k větší izolovanosti od společenského dění a život seniorů probíhá především v soukromí, ve vlastní rodině. Mnoho lidí s postupným věkem také nepřekračuje hranice vlastního bytu či blízkého okolí. Tím dochází ke snížení požadavků na sociální orientaci a společenské chování. Také může dojít ke stagnaci či úpadku některých sociálních dovedností (Vágnerová, 2007).

Za další sociální aspekty stárnutí lze podle Malíkové (2011) brát: omezení sociální integrace ve společenských, kulturních a jiných aktivitách a činnostech, změna ekonomické situace, generační osamělost, zhoršená možnost kontaktů s přáteli a jinými osobami, sociální izolace, strach z osamělosti a nesoběstačnosti, strach ze stáří, vliv ageismu atd.

Jak uvádí Jarošová (2006), tak ve stáří dochází také k pozitivním sociálním aspektům. Spadá sem funkční rodina, dobré rodinné vztahy a pevná citová pouta, plánovaná ekonomická příprava na zabezpečené stáří nebo plánovaná příprava na vyplnění volného času a efektivní nakládání s volným časem.

1.4 Postavení seniora ve společnosti

Dnešní česká společnost je celkově orientovaná na západní styl života. Tím došlo k odklonění od předchozích tradic a jiných vlivů, změně ekonomické situace aj. Tyto a mnohé další faktory mají za následek to, jaký postoj dnešní společnost k seniorům zaujímá. Současnou situaci nelze hodnotit jako uspokojivou a bezproblémovou. Stáří je ve většině případů nedoceno, ignorováno, ponižováno nebo zesměšňováno (Malíková, 2011).

Podle Haškovcové (2010) existuje několik pravd a polopravd, tedy mýtů, jak dnešní moderní, mladá a ambiciózní společnost vnímá fenomén stáří:

- Mýtus falešných představ – materiální zajištění zakládá osobní spokojenost seniora;
- Mýtus zjednodušené demografie – odchodem do penze se člověk automaticky stává starým;
- Mýtus homogenity – všichni senioři jsou stejní, mají stejné vlastnosti i potřeby;

- Mýtus neúčinného času – tím, že nejsou staří lidé v zaměstnaneckém poměru, jsou pro společnost přítěží;
- Mýtus ignorance – senioři nejsou rovnocenným partnerem do diskuze, proto není třeba brát jeho názory vážně;
- Mýtus o lékařích – všechny problémy starých lidí vyřeší medicína a příslušný lékař;
- Mýtus o chudobě seniorů – důvodem jsou nízké nebo relativně nízké starobní důchody a také obavy ze stagnace penze.

Staří lidé jsou ve společnosti nepostradatelní. Vyloučení seniorů jménem modernosti by bylo popření minulosti, bez které by přítomnost neexistovala. I přes zmíněné mýty jsou to právě oni, kteří několika způsoby pomáhají ve společnosti, a to zejména rozumnějším dohlížením na společenské události, střežením všeobecné společenské paměti, správnějším posuzováním lidských ideálů a hodnot a regulováním a usměrňováním společenského soužití (Šramo, 2012).

1.4.1 Ageismus

„Ageismus¹ je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu, manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité kohortě/generaci.“
(Vidovičová, 2008, s. 113)

Podle Haškovcové (2010) lze ageismus vysvětlovat také jako averzi vůči starým lidem i všemu, co stáří připomíná. Odmítání stáří a starých lidí došlo dokonce tak daleko, že se objevuje jak skrývaný, tak dokonce i otevřený boj proti seniorům. Autorka dále upozorňuje na to, že ageismus nelze chápat pouze jednosměrně. Mnoho seniorů je pod silným vlivem ageismu, protože sami přebírají stereotypy, které jim mladší generace nabízí. Staří lidé se s nimi identifikují a prakticky dochází k projevům výrazné

¹ Pojem ageismus (age = věk) nemá český ekvivalent. Jeho praktický význam lze paralelně odvodit od nechvalně známého rasismu (Haškovcová, 2010).

ambivalence, co se hodnocení vlastní situace týče. Ačkoliv mohou žít stárnoucí lidé spokojeně a aktivně, tak se i přesto domnívají, že žijí špatný život.

Palmore (in Malíková, 2011) objasňuje základní příčiny ageismu, které chápe jako důsledek předčasného a zjednodušeného hodnocení či dichotomického myšlení, a které se projevují zejména upřednostňováním mládí. Jedná se především o tyto základní projevy preference mládí:

- Mladí mohou chybovat či být pomalí, aniž by byli označováni za nemohoucí či senilní;
- Mladí mohou zapomenout jméno nebo adresu bez toho, že by s nimi okolí jednalo s blahosklonnou přezíravostí;
- Mladí mohou být popudliví nebo nepříjemní a i přes to nejsou označováni jako podivínští nebo potrhlí;
- Mladý muž může zobrazovat své sexuální pocity či citové stavy na veřejnosti a nebude nazýván oplzlým dědkem;
- Mladí lidé mohou sdělovat příznaky svých nemocí a zaujmout jimi, aniž by byli odbyti poukázáním na to, že neduhy přináší věk.

Z hlediska ageismu je stáří bráno jako období ztrát, úpadku a zhoršené kvality života. Jedná se o postoj, který se projevuje podceňováním a odmítáním starých lidí. Důsledkem tohoto postoje je symbolická či faktická diskriminace pouze na základě věku (Bytheway in Vágnerová, 2007). Ageismus nebere v potaz lidskou individualitu, ani rozdíly, které mezi lidmi této věkové kategorie existují. Jedná se o předsudek, který, ostatně stejně jako každý jiný, značně zjednodušuje a nepřiměřeně generalizuje (Vágnerová, 2007).

2 KRIMINOLOGIE

Obecně lze kriminologii definovat jako nauku o kriminalitě a problémech s ní spojených. Tento pojem se skládá z latinského slova *crimen* (zločin) a *logos* (věda), tj. věda o zločinu. Definovat předmět kriminologie není až tak jednoduché. Záleží na pojetí kriminality (zločinu). Existují dva druhy tohoto pojetí – legální nebo také právnické, které zločinem chápe to, co definuje trestní právo a sociologické, kam spadají i sociálně patologické jevy, které nemusí být regulovány trestním právem (Valerián, Aufrat, 2011).

Kriminologie je věda, která se zabývá příčinami a podmínkami trestného činu, stavem, strukturami a dynamikou kriminality, pachatelem a obětí trestného činu a také prevencí zločinnosti. Jedná se o celek tvořený empirickými poznatky o zločinu, zločinci a kontrole zločinnosti. Využívá poznatky z mnoha dalších vědních disciplín jako je právo, psychologie, psychiatrie či sociologie (Ondrejko, 2011).

2.1 Pojem kriminalita

Jak píše Dianiška (2009), kriminalita je negativním jevem, který ohrožuje harmonický chod společnosti. Zoubková a Moulisová (2004) informují, že tento pojem vznikl z latinského slova *crimen*, což znamená zločin.

Fischer a Škoda (2009) vnímají kriminalitu jako chování, které je v dané společnosti trestné. Obecně se jedná o souhrn trestných činů, které se v dané společnosti vyskytly a dále vyskytují.

Jak již bylo zmíněno, kriminalitu lze chápat v pojetí legálním (juristickým) a sociologickým. Legální pojetí je striktně vymezeno trestním právem. Naopak v sociologickém pojetí je třeba se zabývat otázkou po příčině kriminality. Jelikož se nejedná o exaktní vědu, tak mizí transparentní souvislost mezi příčinou a následkem. To znamená, že příčiny nevyvolávají stejné následky i přesto, že jsou splněny autentické podmínky předchozích situací (Zoubková, Moulisová, 2004).

Ondrejko (2011) chápe kriminalitu ještě třetím způsobem, který vymezuje jako sociálně-etický. Toto pojetí se opírá o systém norem a kulturních vzorců a odvozuje se od toho, co se přiči dobrým mravům.

Kriminalitu lze rozdělit na registrovanou a latentní (skrytou). Registrovaná kriminalita označuje případy, o kterých se dozvěděly příslušné instituce (policejní orgány, státní zastupitelství, soudy, aj.), a které byly nahlášeny obětí, jinou osobou či institucí, a nebo byly zjištěny vlastní činností policie a následně zaevidovány. I přesto se ale nejedná o informace vypovídající o skutečné kriminalitě. Rozdíl mezi skutečnou a registrovanou kriminalitou se nazývá kriminalita latentní. Ta představuje případy, které nikdy nevyjdou najevo a nejsou tedy předmětem trestního stíhání. V zásadě se dá říci, že je latentní kriminalita zastoupena více u jakéhokoliv trestného činu než kriminalita registrovaná (Kuchta et al., 2005).

Jak píše Dianiška (2009), existují různé druhy kriminality:

- Majetková kriminalita;
- Hospodářská kriminalita;
- Násilná kriminalita;
- Mravnostní kriminalita;
- Drogová kriminalita;
- Počítačová kriminalita;
- Kriminalita mládeže;
- Organizovaná kriminalita.

2.2 Pojem trestný čin

Trestný čin je definován podle § 13 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., kde je uvedeno, že takovým činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Z této definice je možné vymežit dva základní pojmové znaky trestného činu:

- protiprávnost činu, který zákon označuje za trestný,
- znaky uvedené v zákoně, nebo také formální stránka trestného činu, která je vyjádřena pomocí povinných typových znaků trestného činu, kterými jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka (Fryšták, 2009).

Mezi nejčastější trestné činy páchané na seniorech patří:

- kapesní krádeže,
- vloupání do bytů, rodinných domků, rekreačních objektů,
- loupeže,
- podvody,
- vydírání,
- úmyslné ublížení na zdraví (Houdek, 2011).

2.2.1 Trestné činy proti majetku

§ 205 Krádež

(1) Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou, čin spáchá vloupáním, bezprostředně po činu se pokusí uchovat si věc násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí, čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě, nebo čin spáchá na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace osob, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a byl za čin uvedený v odstavci 1 v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 větší škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny, spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(5) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu, nebo spáchá-li takový čin v úmyslu

umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

(6) Příprava je trestná (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů)

§ 209 Podvod

(1) Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 větší škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, spáchá-li takový čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného, spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(5) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu, nebo spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

(6) Příprava je trestná (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

2.2.2 Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

§ 173 Loupež

(1) Kdo proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, způsobí-li takovým činem značnou škodu, nebo spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

(3) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

§ 175 Vydírání

(1) Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami, spáchá-li takový čin se zbraní, způsobí-li takovým činem značnou škodu, spáchá-li takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, nebo spáchá-li takový čin na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312), nebo způsobí-li takovým činem škodu velkého rozsahu.

(4) Odnětím svobody na osm až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

2.2.3 Trestné činy proti životu a zdraví

§ 145 Těžké ublížení na zdraví

(1) Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě, na dítěti mladším patnácti let, na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání, opětovně, nebo ze zavrženíhodné pohnutky.

(3) Odnětím svobody na osm až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(4) Příprava je trestná (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

§ 146 Ublížení na zdraví

1) Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na těhotné ženě, na dítěti mladším patnácti let, na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, nebo na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

2.3 Pachatel trestného činu

Pohled kriminologie na pachatele vychází z pozitivistického přístupu. To znamená, že se předpokládá, že za příčinami kriminálního chování stojí osobnost pachatele. Tyto příčiny je proto třeba identifikovat, aby mohlo dojít k pochopení daného chování a případně ho žádoucím způsobem změnit (Zoubková, Moulisová, 2004).

Zoubková a Moulisová (2004) se dále zabývají otázkou, jak definovat osobnost pachatele. Obecně představuje individuální biologickou a psychickou jednotu, která získává prostřednictvím socializace sociální dimenzi. V osobnosti tedy existují tři roviny, tj. biologická, psychologická a sociální. Příčiny lze tedy hledat jak v jedné z těchto rovin, tak i v jejich kombinaci. V zásadě lze předpokládat, že:

- a) osobnost pachatele se zcela liší od osobnosti nepachatele nebo

- b) osobnost pachatele se liší v některých charakteristikách, které nepachatelé nemají, anebo
- c) jedinec se naučí kriminálně chovat.

Čírtková (2004a) rozlišuje pět základních osobnostních typů pachatele:

1. Socializovaný – tuto osobnost lze charakterizovat jako normální. Dynamika prožívání i myšlenkové pochody jsou srozumitelné, reakce pachatele na spáchaný čin odpovídají běžným představám. Objevuje se u něj lítost, smutek, obavy apod. Jedná se spíše o epizodický charakter spáchaného skutku.
2. Neurotický – u této osobnosti se vyskytují větší či menší neurotické poruchy (zvýšená úzkostnost, dráždivá slabost, depresivní ladění aj.). Páchání kriminality nesměřuje ani tak proti společnosti, nýbrž proti vlastní rodině jako reakce na např. přehlížení otcem či rozmrzelost vůči matčině dominanci apod. Typický neurotický pachatel je mladistvého věku ze střední sociální vrstvy a předpokládá se u něj určitý rukopis spáchaní činu, který tkví v amatérském provedení, zanechání stop, chaotickém útěku z místa činu apod.
3. Psychopatický – osobnost psychopata je většinou dost podivínská a projevuje se svéráznými, nápadnými a zvláštními způsoby chování a prožívání. Na tuto osobnost mají výrazný vliv vrozené a zděděné momenty.
4. Mentálně nedostačivý – tato osobnost je vyznačována nízkou inteligencí. Jedná se o tzv. „primitivní osobnost“, čemuž odpovídá i styl páchaní trestné činnosti, který nebývá promyšlený a spíše se vyznačuje jednoduchostí a přímočarostí. Často se dopouští násilné trestné činnosti.
5. Psychotický – v tomto případě se jedná o osobnost, která v době spáchaní skutku trpí těžkou formou duševního onemocnění (psychózou). Čin je nápadný svou bizarností, nesrozumitelností a v některých případech i brutalitou. Motivace k převážně násilným trestným činům je nečitelná, zvrácená a nepochopitelná.

2.4 Oběť trestného činu

Věda, která se zabývá oběťmi násilí, se nazývá viktimologie. Toto označení vychází z latinského slova *victima* označující oběť. Viktimologie zkoumá vztahy mezi pachateli a oběťmi nejen trestných činů. Je možné vymezit její užší či širší předmět. V užším pojetí se jedná o oběti trestných činů na základě práva. V širším smyslu jde o jakýkoliv druh ohrožení, poškození, zničení či jen špatného zacházení nebo zneužívání. V tomto případě se již nejedná o vztah trestního práva a trestného činu jako v předchozím případě, ale o sociální blaho jako zájem společnosti (Ondrejko, 2011).

Proces, během kterého dochází k poškozování a způsobování újmy čili se z jedince stává oběť trestného činu, se nazývá viktimizace. Jedná se o dynamický proces, který začíná, ale zpravidla nekončí útokem na oběť. Jsou rozlišovány dvě fáze viktimizace, se kterými se také pojí tzv. primární a sekundární rány. Primární viktimizace je přímé způsobení újmy oběti pachatelem. Primárními ranami jsou v tomto případě fyzická újma, finanční újma a emocionální újma. Sekundární viktimizací je myšlena újma vznikající v důsledku formálních instancí sociální kontroly. S tím pojící se sekundární rány jsou výlučně psychologického charakteru. Jedná se o pocit nespravedlnosti, nedůstojnosti a izolace (Čírtková, 2004b).

Existuje i třetí fáze viktimizace, která se nazývá terciární. V tomto případě nastává stav, kdy oběť není schopna vyrovnat se s traumatickou zkušeností i přesto, že je po fyzické stránce zdravá a zároveň došlo i k restauraci sociálních vztahů. Jedinec přehodnocuje svůj životní styl i životní hodnoty a není schopen navázat na kontinuitu předchozího života. Prožitá situace u něj vyvolává jak psychické (pocit viny, lítosti, ztráta sebedůvěry, podrážděnost, strach, náladovost, snížení koncentrace), tak i fyzické (tělesná slabost, srdeční potíže, bolesti hlavy, plačtivost) problémy (Zoubková, Moulisová, 2004).

Podle Čírtkové (2004b) je viktimizace stresující událostí vyznačující se tím, že je prakticky nemožné se na ni dopředu připravit, je obtížné se s ní rozumově vypořádat a zároveň bývá obtížné se jí vlastním přičiněním vyhnout. V souvislosti s prožitým šokem jsou definovány tzv. neviditelné rány, které silně zasáhnou oběť po psychické stránce. Jedná se o pocit zneuctění, ztrátu pocitu důvěry a ztrátu pocitu autonomie.

2.5 Senior jako oběť kriminality

V poslední době dochází k nárůstu násilí na seniorech. Důvodem je především to, že jsou senioři snadnou kořistí obecné kriminality, díky jejich důvěřivosti a snadné ovlivnitelnosti. V mnohých případech raději senioři o násilném skutku z různých příčin mlčí. Senioři se také stávají objektem různých ústrků ze strany úředníků, prodavačů a pracovníků nejrůznějších služeb. Násilí na seniorech se objevuje i v rodinách. V tomto případě se jedná především o fyzické, psychické a sociální týrání, ale i sexuální obtěžování a sexuální zneužívání (Haškovcová, 2010).

Zranitelnost seniorů také podporuje jejich křehkost, zejména těch, kteří jsou částečně či zcela nesoběstační. Problematika týkající se kriminality páchané na seniorech je i přes svou závažnost stále na okraji zájmu společnosti a nevěnuje se jí dostatečná pozornost. Odhady sdělují, že se ročně stane obětí kriminality až 60 000 seniorů. Podle ankety deníku Metro, která proběhla v roce 2003, považuje tuto problematiku 10% občanů za zásadní a téměř 45% občanů za velký problém. Dalších 32% ji vnímá za malý problém a zbylých 13% ji považuje za okrajovou záležitost (Haškovcová, 2004).

V roce 2009 vyšla studie čtrnáctiletého období 1994 – 2007 zabývající se kriminalitou páchanou na osobách starších 60 a více let. Ze statistik je patrné, že během této doby se obětmi kriminality stalo 64 491 osob ve věku 60 a více let. Nejčastějšími trestnými činy byla krádež (47 305 případů), loupež (6 492 případů), úmyslné ublížení na zdraví (4 893 případů) a nebezpečné vyhrožování (2 533 případů). Z hlediska pohlaví se obětmi trestné činnosti, i přes nízký rozdíl, stávaly spíše ženy (54,3% žen a 45,7% mužů) (Martinková et al., 2009).

V souvislosti s kriminalitou páchanou na seniorech ovšem nelze vycházet pouze z policejních statistik. Velká část případů je oficiálním institucím zabývajícím se kriminalitou skryta, je tedy latentní. V takovém případě existuje několik důvodů, proč senior daný skutek neoznámí:

- senior (oběť) nedůvěřuje policii či soudům;
- senior není informován o možnostech odborné pomoci;
- existuje vztah mezi obětí a pachatelem;
- oběť se cítí ohrožena možností odplaty;

- oběť se stydí trestný čin ohlásit;
- oběti se způsobená škoda jeví jako zanedbatelná (Čechová et al. in Smolík, Kajanová, 2012; Tomášek in Smolík, Kajanová, 2012).

Viktimmnost seniorů má příčinu v několika důvodech. Senior má menší schopnost úniku i obrany, je více osamělý a v některých případech je důvodem spáchání skutku i odlišný způsob chování. Podezřívavost seniora v kombinaci s lakotou mohou způsobit vidinu velkého majetku. Závažným problémem je také přílišná důvěřivost, často ovdovělých, žen. Obecně lze říci, že nejčastějším důvodem, proč se senior stane obětí trestného činu, je vlastní bezbrannost, která vytváří ze seniora v očích pachatele snadnou kořist (Venglářová in Smolík, Kajanová, 2012; Mühlpachr in Smolík, Kajanová, 2012).

3 PREVENCE KRIMINALITY

Základním úkolem prevence právního státu je předcházení trestné činnosti a zabezpečení veřejného pořádku. Proto lze pojem prevence kriminality definovat jako cílevědomé, plánované, koordinované a komplexní působení na příčiny a podmínky, které vyvolávají nebo umožňují kriminalitu a jinou protispolečenskou činnost. Cílem je tedy kriminalitě předejít, potlačit ji a zamezit – to se vztahuje i na prevenci protispolečenské činnosti (Dianiška, 2009).

Jak píše Ondrejko (2011), jedná se o soubor aktivit mimotrestního charakteru orientující se na odstranění nebo oslabení kriminogenních faktorů. Aby byla prevence efektivní, tak je důležité, aby vycházela ze znalostí o příčinách kriminality, okolnostech, za kterých se kriminalita páchá a o poznacích o obětech.

Prevenci kriminality lze dělit dvojitým způsobem:

1. Podle okruhu adresátů - primární, sekundární a terciární;
2. Podle obsahu zaměření – sociální, situační a viktimologická (Dianiška, 2009).

3.1 Rozdělení podle okruhu adresátů

Primární prevence směřuje na všechny občany a zároveň na ně působí s cílem, aby se nestali pachateli trestných činů. Může směřovat nejen na celé obyvatelstvo, ale také pouze na demograficky vymezené skupiny obyvatel. Základ primární prevence vytváří stát, státní a vládní instituce, mimovládní organizace aj. Je realizována prostřednictvím hospodářské, sociální a kulturní politiky, dále technických opatření, masmédií a starostlivostí o rodinu a mládež (Turayová, 1999; Ondrejko, 2011).

Orientace sekundární prevence míří na rizikové osoby, u kterých hrozí možnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestných činů. Zaměřuje se na osoby, u kterých se vyskytují poruchy chování (děti, které se dopouštějí záškoláctví, alkoholici, narkomani, bezdomovci apod.) a také usiluje o včasné rozpoznání kriminogenních podmínek a jejich ovlivňování (Turayová, 1999; Dianiška, 2009).

Terciární prevence se týká předcházení kriminální recidivy u pachatelů a viktimologické recidivy u obětí trestných činů. V souvislosti s oběťmi jde především o předcházení sekundární viktimizace a poskytnutí potřebné pomoci. V případě pachatelů se pracuje na jejich sociální reintegraci, čemuž se věnuje penologie (Ondrejko, 2011).

3.2 Rozdělení podle obsahu zaměření

Sociální prevence představuje všeobecnou prevenci sociálně patologických jevů. Podstatou je vytváření příznivých podmínek v oblasti ekonomické, sociální, kulturní, výchovně-vzdělávací, zaměstnanosti apod. Smyslem je vytvoření takového prostředí, aby se člověk nestal pachatelem trestné činnosti, anebo aby v páchání trestné činnosti nepokračoval (Dianiška, 2009). V této souvislosti se klade velký důraz na úsilí předcházet kriminalitě ve škole, v rodině a v oblasti trávení volného času. Problémem sociální prevence je ovšem způsob měření její efektivity. Dlouhodobost opatření a nedostatečné metodologické zpracování vede k zpochybňování investic právě do tohoto druhu prevence (Ondrejko, 2011).

Situační prevence vychází z faktu, že se určité druhy kriminality objevují v určitém čase, na určitých místech a za určitých okolností (Turayová, 1999). Dianiška (2009) dále uvádí, že se tento druh prevence orientuje na kriminalitu, ochranu veřejného pořádku, bezpečnost, zdraví, život a majetek. Na jedné straně stěžuje prostřednictvím klasické, technické, fyzické a režimové ochrany potenciálnímu pachateli spáchat trestný čin a na straně druhé zvyšuje pravděpodobnost odhalení pachatele. Příkladem situační prevence jsou preventivní hlídky na určitém místě, zavedení kamerového systému či zabezpečení kvalitnějšího osvětlení.

Podstatou situační prevence je tedy minimalizace příležitostí pro spáchání trestného činu. Realizace těchto aktivit je levnější, pragmatičtější, rychlejší a efektivnější, avšak získané výsledky charakterizuje jejich krátkodobost (Ondrejko, 2011; Dianiška, 2009).

Viktimologická prevence sleduje, aby se člověk nestal obětí trestného činu. Využívá viktimologické poznatky, které mají význam pro prevenci kriminality a je možné je uplatnit při tvorbě preventivních programů. Orientuje se na potenciální a skutečné oběti trestných činů. Úkolem je aktivizovat občany k ochraně svého života, zdraví

a majetku. Další činnost spočívá v možnosti absolvovat výcvikové kurzy psychologické i fyzické obrany či terapeutické a rehabilitační zacházení po útoku (Ondrejko, 2011; Dianiška, 2009; Turayová, 1999).

4 CÍL PRÁCE

4.1 Cíl práce

Hlavním cílem mé diplomové práce je zmapování nejčastějších trestných činů páchaných na seniorech v regionu Plzeň - město. V souvislosti s tímto, souvisí i zjištění povědomí seniorů o této problematice.

4.2 Výzkumné otázky

- 1) Jaký druh trestné činnosti je na seniorech páchán nejčastěji?
- 2) Která skupina seniorů je z hlediska pohlaví častější obětí trestné činnosti?
- 3) Jaké faktory ovlivňují zranitelnost seniorů?
- 4) Odkud čerpají senioři informace o možnostech preventivních opatření?
- 4) Jaké existují možnosti preventivních opatření ve městě Plzeň?

5 METODIKA

5.1 Strategie výzkumu

Pro svou diplomovou práci jsem zvolila smíšený výzkum, tedy kombinaci metod kvalitativního a kvantitativního výzkumu. Konkrétně jsem zvolila tyto metody - sekundární analýza dokumentů, polostrukturovaný rozhovor a dotazníkové šetření.

5.1.1 Sekundární analýza dat

Sekundární analýza dat je analýza dat, která byla vytvořena za jiným záměrem, než v jehož rámci jsou nyní používána. To znamená, že osoba, která s daty momentálně pracuje, se nepodílela na jejich tvorbě (Reichel, 2009).

Pro potřeby práce jsem získala statistický přehled trestné činnosti páchané na seniorech v regionu Plzeň - město v období od roku 2009 do roku 2013. Je zde zaznamenána celková trestná činnost páchaná na seniorech v regionu Plzeň – město, která je následně rozdělena na majetkovou trestnou činnost, násilnou trestnou činnost a nedbalostní + ostatní trestnou činnost. V rámci majetkové a násilné trestné činnosti jsem dále vybrala trestný čin krádeže a trestný čin loupeže. Ty jsou zde nejfrekventovanějšími trestnými činy. Jedná se o oficiální statistiky Policie České republiky.

5.1.2 Polostrukturovaný rozhovor

Polostrukturovaný rozhovor je jedním z typů hloubkového rozhovoru. Probíhá tím způsobem, že dochází k dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem. Jeho prostřednictvím dochází ke zkoumání členů určité sociální skupiny nebo prostředí. Vychází z předem připraveného okruhu témat a seznamu otázek. Tento typ získávání dat spadá do kvalitativního výzkumu (Švaříček, Šedřová, 2007).

Při rozhovoru je důležité dbát na vhodné prostředí. To by mělo být klidné, tiché, a pokud je to možné, tak izolované od okolí, aby nedocházelo k rozptylování informátora. Na začátku rozhovoru je vhodné navodit důvěru, případně věnovat úvodní minuty

všeobecným věcem a až poté začít s rozhovorem. Tázající by se měl také chovat přátelsky a přitom profesionálně (Gavora, 2000).

Pro potřeby práce probíhal tento rozhovor anonymně se třemi zástupci organizací věnující se poradenství, které je poskytováno obětem trestných činů. Tyto organizace sídlí na území města Plzně. Rozhovor byl zaznamenáván na diktafon s informátorovým souhlasem. Rozhovory probíhaly v období listopad – prosinec 2013 v sídle dané organizace a každý trval cca 20 minut. Získané informace byly doslovně přepsány a vybrané části byly použity při analýze. Analyzovány byly prostřednictvím otevřeného kódování. Jak píše Hendl (2005), prostřednictvím otevřeného kódování dochází k lokalizování témat v textu a následnému přiřazení označení. Tato témata jsou nejprve na nízké úrovni abstrakce, přičemž jejich postupně vytvořený seznam vede k tomu vidět tato témata v celku. Je možné kódovat slovo od slova, odstavce či celé texty. V konečném důsledku ovšem záleží na položené otázce či osobním stylu práce. Podle toho se určuje, která alternativa se zvolí.

5.1.3 Dotazníkové šetření

Dotazník je jednou z nejfrekventovanějších, ne-li nejfrekventovanější, metodou, kterou se zjišťují údaje. Jedná se o způsob písemného kladení otázek, kterými se získávají písemné odpovědi. Je považován za ekonomický výzkumný nástroj, protože je možné jeho prostřednictvím získat velké množství informací při malé investici času.

Samotný dotazník by měl být tvořen třemi částmi – vstupní část, vlastní otázky a ukončení. Ve vstupní části dochází k představení projektu a samotných autorů, vymezení jeho cíle a pokyny k vyplnění. Druhá část je tvořena vlastními otázkami, které jsou seřazeny tak, aby nedošlo k odrazení respondenta (na prvních místech bývají otázky lehčí a přitažlivější, zatímco od druhé poloviny dotazníku se začínají objevovat otázky těžší až důvěrné). Třetí a poslední částí dotazníku bývá obvykle poděkování respondentovi za jeho spolupráci (Gavora, 2000).

Dotazník vytvořený pro tuto práci se skládá z kombinace patnácti polootevřených a uzavřených otázek. Byl vytvořen jako anonymní nástroj k získání dat. Jediné, co v dotazníku může identifikovat respondenta, jsou otázky na pohlaví a věk. Prostřednictvím dotazníku dojde k rozdělení seniorů do skupin podle pohlaví a následně

komparaci těchto skupin. Dotazník se zabývá dvěma okruhy. Jedním z okruhů jsou dotazy na samotnou kriminalitu a druhý okruh se týká prevence. Šetření probíhalo v období od listopadu 2013 do ledna 2014 na území města Plzně. Vzhledem k cílové skupině bylo písmo tohoto dotazníku při šetření zvětšeno pro pohodlnější čtení.

5.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl vybrán na základě záměrného (účelového) výběru. To znamená, že byli cíleně vyhledáváni účastníci výzkumu na základě určitých vlastností. Kritériem výběru může být vybraná vlastnost (případně její projev) nebo stav (např. příslušnost k nějaké sociální skupině). Vyhledávání jsou tedy pouze ti účastníci, kteří splňují tato kritéria a jsou zároveň ochotni se daného výzkumu zúčastnit (Patton in Miovský, 2006).

V tomto konkrétním případě se kritérii stalo místo bydliště, tedy Plzeň – město a dosažení šedesáti let věku. I přes různé teorie ohledně počátku seniorského věku, jsem zvolila tuto hranici na základě toho, jak stáří rozděluje Vágnerová (viz. kapitola 1.2 Stáří).

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

6.1 Sekundární analýza dokumentů

Data jsou oficiálními statistikami Policie České republiky, které mi byly pro potřeby práce poskytnuty. Jedná se o informace, které se týkají období od roku 2009 do roku 2013 pro region Plzeň - město. Statistiky zahrnují trestnou činnost páchanou na osobách starších 60 let.

Statistiky se začaly vytvářet během různých časových období. Proto nejsou všechny uspořádány stejně. Získané informace jsem rozdělila do čtyř tabulek. Tři tabulky obsahují informace týkající se celé České republiky. Tyto informace jsem se rozhodla zahrnout do své práce z důvodu alespoň částečného nastínění problematiky v souvislosti s konkrétními čísly. Třetí tabulka se týká čistě jen zvoleného regionu Plzeň – město a obsahuje informace jak o celkové trestné činnosti páchané na seniorech, tak data pro základní tři okruhy trestné činnosti (majetková, násilná a nedbalostní + ostatní).

Tabulka 1 porovnává celkovou trestnou činnost páchanou na seniorech v České republice s trestnou činností páchanou na seniorech v Plzni – město.

Tabulka 1 - Celková trestná činnost páchaná na seniorech

	2011	2012	2013
Celá ČR	6823	6459	4841 (do konce září)
Plzeň - Město	128	115	133

Zdroj: Statistiky PČR

Tabulka 2a a Tabulka 2b zaznamenává spáchanou trestnou činnost na seniorech z hlediska pohlaví oběti týkající se celé České republiky. Tyto statistiky se začaly tvořit od roku 2012 a to pouze u vybraných trestných činů.

Tabulka 2a - Celá ČR: Muži

	2012 Muž	2013 (do konce září) Muž
Násilné TČ	615	475
Krádež	1807	1497
Celkem	2505	2012

Zdroj: Statistiky PČR

Tabulka 2b - Celá ČR: Ženy

	2012 Žena	2013 (do konce září) Žena
Násilné TČ	725	491
Krádež	3059	2202
Celkem	3871	2745

Zdroj: Statistiky PČR

Tabulka 3 ukazuje přehled spáchané trestné činnosti na osobách starších 60 let věku v regionu Plzeň – město v období od roku 2009 do roku 2013. Obsahuje celkovou trestnou činnost a dále pak je rozdělena na majetkovou, násilnou a nedbalostní + ostatní trestnou činnost. V souvislosti s tímto byly vybrány dva nejfrekventovanější trestné činy – krádež a loupež.

Tabulka 3 - Přehled spáchané trestné činnosti na osobách starších 60 let věku v regionu Plzeň - město

	2009	2010	2011	2012	2013
Majetková TČ	94	79	92	71	80
-> Krádež	31	15	15	21	30
Násilná TČ	41	37	35	42	50
-> Loupež	36	26	23	23	28
Nedbalostní TČ + Ostatní TČ	0	3	1	2	3
Celkem	135	119	128	115	133

Zdroj: Statistiky PČR

Ze získaných statistik lze vyčíst, že celková trestná činnost páchaná na seniorech v regionu Plzeň – město nemá ani klesající, ani stoupající tendenci. Čísla se stále točí kolem podobných hodnot. Je otázkou, zda je to pozitivní či negativní zpráva. Pozitiva na této statistice lze vyčíst hlavně v tom, že nedochází k navýšení trestné činnosti páchané na seniorech. Ovšem k zamyšlení vede otázka, zda senioři opravdu dbají na prevenci. Na ni se totiž vynakládá mnohem větší úsilí než v minulých letech, proto je zvláštní, že tato čísla nijak neklesají, ba spíše dochází k drobnému nárůstu.

Nejvyšší zastoupení ze zkoumaných tří okruhů má rozhodně majetková trestná činnost. Ta zahrnuje především trestný čin krádeže, který je nejfrekventovanějším trestným činem páchaným na seniorech (např. za rok 2013 tvořil 37,5% veškeré majetkové trestné

činnosti). Na druhém místě je násilná trestná činnost, do které spadá trestný čin loupeže (např. za rok 2013 tvořil tento trestný čin 56% veškeré násilné trestné činnosti). Nejméně jsou zastoupeny trestné činy nedbalostní a ostatní.

6.2 Polostrukturovaný rozhovor

Pro potřeby práce jsem uskutečnila tři rozhovory s pracovníky organizací, které se věnují obětem trestných činů. Jedná se o zástupce tří různých organizací na území Plzeň – město. Služby těchto poraden mohou využít klienti jakýchkoliv věkových skupin s jakýmkoliv problémem týkajícím se trestné činnosti. Rozhovory probíhaly v období od listopadu 2013 do prosince 2013 v sídlech organizace. Místo setkání si zvolili sami informátoři. Rozhovor byl zaznamenáván na diktafon. K tomu, abych mohla celý rozhovor nahrát, jsem získala od každého informátora svolení. Rozhovory trvaly cca 20 minut. Ještě před uskutečněním rozhovoru jsem s každým informátorem komunikovala prostřednictvím emailové korespondence, během které jsem představila svůj záměr diplomové práce.

Tématem rozhovoru byly dva okruhy. První z nich se týkal trestné činnosti a druhý prevence. Celkem jsem se tázala na osm základních otázek, které byly, vzhledem k zajímavosti tématu a získávaným informacím, dále rozšiřovány.

Informátory jsem označila jako Informátor 1, Informátor 2 a Informátor 3.

Otázka č. 1 - Jsou senioři ohroženou skupinou z hlediska páchaní trestné činnosti?

Otázka č. 2 - Uživateli-seniors Vaší organizace jsou spíše ženy nebo muži?

Na odpovědích k těmto dvěma otázkám se všichni informátoři shodli. Záměrně jsem proto tyto otázky při interpretaci získaných dat zkombinovala. Na první otázku mi všichni informátoři shodně odpověděli, že s tvrzením o seniorech jako o jedné z nejohroženějších skupin obyvatelstva souhlasí a zároveň označili za častější oběti z hlediska pohlaví ženy. Informátor 1: *„Rozhodně ano, o tom se nedá nijak polemizovat.“* Informátor 2 se k těmto otázkám vyjádřil: *„Senioři byli a určitě stále budou ohroženou skupinou. A co se týče muži ženy. Tak určitě evidujeme více žen.“* Informátor 3 zároveň načíná téma zranitelnosti seniorů: *„Samozřejmě jsou. Senioři jsou skupinou velmi obsáhlou. Předností toho věku mohou být životní moudra a zkušenosti, ale na druhé straně se zde objevuje taky mnoho handicapů.“*

Otázka č. 3 - V jakém věkovém rozpětí se tyto klienti pohybují?

Otázka na věk mě zajímala z toho důvodu, abych zjistila, od jakého věku (přibližně) využívají senioři těchto služeb. Informátor 1: „*K nám dochází senioři ve věkovém rozmezí 65 – 80 let.*“ Do poradny Informátora 2 docházejí klienti spíše mladší: „*Ted' řeknu docela paradoxní věc, ale klienti vyššího věku se pohybují spíš v tom mladším seniorském věku – cca od těch šedesáti do sedmdesáti.*“ Informátor 3: „*Myslím, že nejstarší klient-senior má zhruba kolem těch pětasedmdesáti. A jinak to věkový rozmezí začíná od těch pětasedmdesáti.*“

Otázka č. 4 - Jaké faktory ovlivňují to, že se senior stane obětí trestného činu?

Faktorů pro to stát se obětí trestného činu je velmi mnoho. Senioři jsou tím zranitelnější, že celkově dochází ke zpomalení organismu jak po stránce biologické, tak psychické. Informátor 3: „*Tak to může být tělesný handicap, nemají tolik síly, nejsou tak obratní, nejsou tak rychlí. Mnohdy jsou nemocní, mají různá postižení, jsou důvěřiví, už nejsou tak obezřetní, přemýšlejí i jinak než se mnohdy v dané situaci hodí.*“ Podle Informátora 1 hraje svou roli i rodina: „*...závislost na rodině, neznalost zákonů, ale i přílišná důvěřivost vůči své rodině.*“ Informátor 2 svou odpověď doplňuje: „*Faktorem může být i to, že často jsou opuštěni, ale ne v tom smyslu, že by se na ně rodina třeba úplně vykašlala, rodina má třeba čas jednou za týden, jednou za čtrnáct dní a jsou důvěřiví, málo obezřetní. Někdy se stává to, že stačí pachateli, aby byl málo komunikativní a obratný, naváže kontakt a senior je rád, že s ním někdo hovoří, takže zapředou komunikaci a tam začíná pachatel využívat své převahy, tam začíná to podhoubí trestné činnosti*“

Otázka č. 5 - Jaké trestné činy se na klientech - seniorech páchají nejčastěji?

Tato otázka byla položena hlavně z toho důvodu, abych mohla odpovědi porovnat se získanými statistikami. Podle statistik dochází nejčastěji k trestnému činu krádeže a trestnému činu loupeže. Ovšem poradny pro oběti evidují jiné. Informátor 1: „*Nejčastější*

je domácí násilí². Dále pak také vydírání.“ To zaznamenala i poradna Informátora 2: „Klienti k nám chodí většinou hlavně s rodinnými problémy – může to být týrání, vydírání, brání důchodu...“ Naopak Informátor 3 dodává: „U nás se setkáváme hlavně s krádežemi a loupežemi. Někdy to jsou třeba i jen zdánlivý maličkosti co se krádeží týče. Seniorka si jde na hřbitov, odloží si kabelku na hrob, jde si napustit vodu do vázičky, vrátí se a kabelka nikde.“

Otázka č. 8 – Myslíte si, že trestná činnost páchaná na seniorech má spíše klesající nebo stoupající tendenci, tzn. křivka klientů narůstá či klesá?

Tato otázka mě zajímala z toho důvodu, abych zjistila, zda uživatelů nabízených služeb přibývá nebo ne, tedy zda senioři využívají tuto možnost pomoci. Informátor 1 odpověděl: „Naše poradna eviduje nárůst klientů všeobecně.“ U organizace Informátora 3 už to tak jasné není: „Celkově to různě kolísá. Záleží na konkrétním trestném činu. Každopádně se stále jedná o oblast, která je pro většinu lidí tabu. Tedy pro většinu seniorů. Někteří si ani nepřipustí, že jsou obětí trestného činu. Nebo připustí, ale jak se říká – co se doma upeče, to se tam taky sní.“ Informátor 2 k této otázce dodal: „O nějakém výrazném nárůstu se z hlediska naší poradny mluvit nedá.“

Otázka č. 6 – Poskytujete informace týkající se poradenství v oblasti prevence?

Otázka č. 7 – Pokud ano, jakým způsobem probíhá?

Poslední dvě otázky se týkaly prevence, tedy toho, jaké preventivní možnosti jsou ze strany organizace nabízeny, pokud vůbec. Informátor 1 odpověděl: „Ano, důraz na prevenci klademe. ... Poskytujeme informační letáky i individuální poradenství, případně odkazujeme na různé besedy, které se v Plzni konají.“ Informátor 2: „...poskytujeme informace, které se týkají různých preventivních opatření. Jako třeba, jak se chovat v určitých situacích, máme letáčky se základními zásadami, ...“ Informátor 3 zmiňuje také spolupráci s PČR: „Nabízíme klientům letáčky, kontakty na bezplatné linky pomoci... Policie ČR v Plzni také pořádá besedy na různá témata, takže nabízíme možnost

² S pojmem domácí násilí v teoretické ani praktické části neoperuji. Nejedná se o trestný čin, který je definován podle trestního zákoníku, nýbrž o kriminalitu složenou z několika různých trestných činů.

jejich využití. Ty se ale nekonají až tak často. Takže veškerá prevence tohoto typu stojí na letácích, různých plakátech, brožurkách a médiích. A to ať už se jedná o noviny, rádia nebo televizi.“

Co se týče okruhu dotazů týkající se trestné činnosti, tak z rozhovorů vyplynulo, že se poradny potýkají s téměř stejnými situacemi. Klienti se pohybují ve věku 60+ a tvoří je převážně ženy. Nejčastějšími trestnými činy na klientech páchanými jsou podle tohoto výzkumu vydírání a týrání. Statistiky sice vykazují jiné trestné činy jako nejvíce frekventované, ovšem skrz rozhovory jsem zjistila, že na pomoc poraden se senioři obrací hlavně v souvislosti s násilnou trestnou činností. Domnívám se, že senior jako oběť trestného činu vyhledává tyto poradny zejména v případě trestné činnosti, která se koná v rodinném prostředí. Mnoho seniorů si však ani nepřizná, že je na nich kýmisi z rodiny páchána trestná činnost, proto jsou tyto trestné činy spíše latentní formy.

Všichni tři informátoři se také shodují v otázce faktorů, které ovlivňují to, že se senior stává častější obětí trestné činnosti než běžná populace produktivního věku. V tomto případě můj názor s danými odpověďmi nekoliduje, nýbrž jim přitakává. Osoba vyššího věku dostává různých fyziologických i psychických změn. Jak již bylo řečeno, u starších osob dochází k celkovému zpomalení funkce těla, nezvládají rychlé tempo dnešní doby (tímto nijak nechci zobecňovat a tvrdit, že se dané tvrzení týká celé seniorské populace) a hlavně je mnoho lidí, mezi nimi i vlastní příbuzní, označují za břemeno. Senior se často cítí osamocený, a proto je rád za každý sociální kontakt, který mu je umožněn. Bohužel si však neuvědomuje, že je mnohdy využíván a tahán, jak se říká, za nos (např. návštěvy kontrolorů elektřiny, podomní prodejci, atd.).

Druhým tématem byla prevence. Všechny poradny nabízejí preventivní materiály, které si mohou klienti vzít zdarma. Domnívám se ale, že se tyto materiály k seniorům, kteří tyto poradny nenavštěvují, nedostanou. Dále je možné získat informace o preventivních opatřeních v tisku či rádiu. K tomu jsem také skeptická, neboť tyto informace se neobjevují v médiích tak často, jak by bylo potřeba. V souvislosti s předchozími statistikami se ovšem nabízí otázka, zda je tato forma prevence dostačující, když nedochází k rapidnímu nárůstu trestné činnosti páchané na osobách starších 60 let.

Na to oponuji, že vždy může být lépe a prevence je základ úspěchu, proto i v tomto případě bych dbala na soustavnější propagaci možností preventivních opatření.

6.3 Dotazníkové šetření

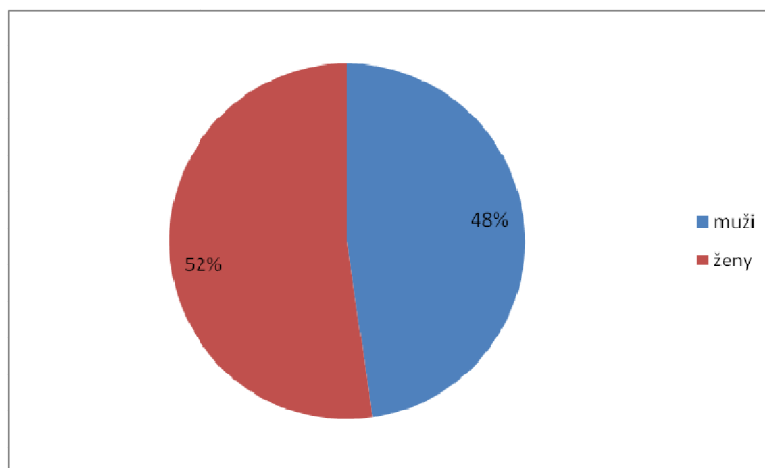
Dotazníkové šetření probíhalo v období od listopadu 2013 do ledna 2014 v regionu Plzeň - město. Celkem bylo rozdáno 130 dotazníků. Vyplněných dotazníků se vrátilo 109. Návratnost tedy činí 82,3%. Dva dotazníky byly ovšem pro nesprávné vyplnění vyřazeny, proto jsem dále pracovala se 107 dotazníky.

Dotazníky jsem rozdělila podle pohlaví na muže a ženy. Chtěla jsem totiž zjistit, zda mezi odpověďmi existují nějaké rozdíly. Každou otázku jsem zpracovávala zvlášť a následně vytvořila tři výsečové grafy, které představují odpovědi mužů, žen a celkové odpovědi bez ohledu na pohlaví respondenta. Každá otázka také obsahuje krátký komentář.

Otázka č. 1 – Rozdělení podle pohlaví

První otázkou jsem zjišťovala pohlaví respondentů. Celkem se mi vrátilo 107 dotazníků. Toto množství zahrnuje **51 mužů a 56 žen**.

Graf 1 - Rozdělení podle pohlaví

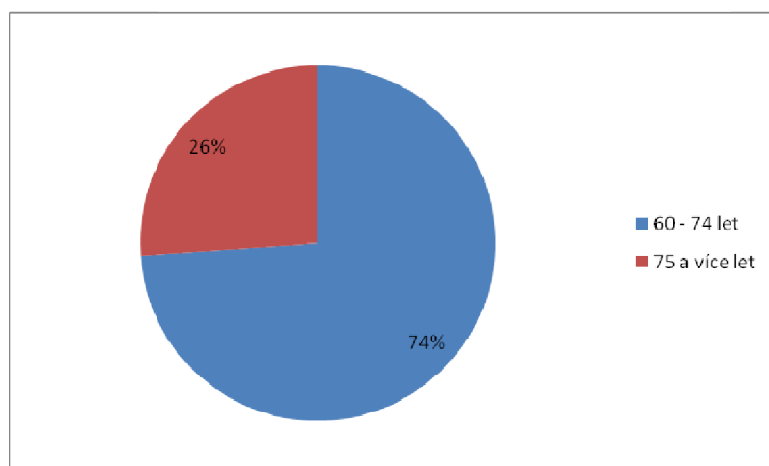

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 2 – Rozložení podle věku

Ve druhé otázce jsem se ptala na věk respondentů. V dotazníku jsem zahrнула dvě věkové kategorie. První kategorie 60 – 74 let obsahuje celkem **79** odpovědí. Ve druhé kategorii 75 a více let bylo zaznamenáno **28** respondentů.

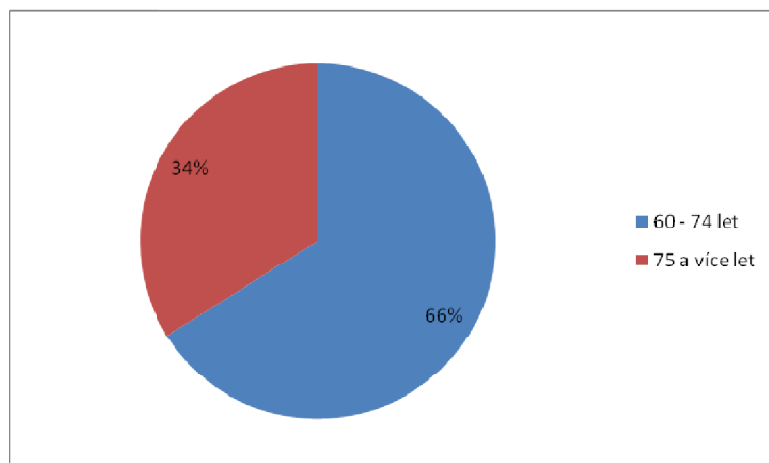
Graf 2 - Rozložení podle věku

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 3 ukazuje věkové zastoupení žen. V první kategorii odpovědělo **37** žen a ve druhé kategorii **19** žen.

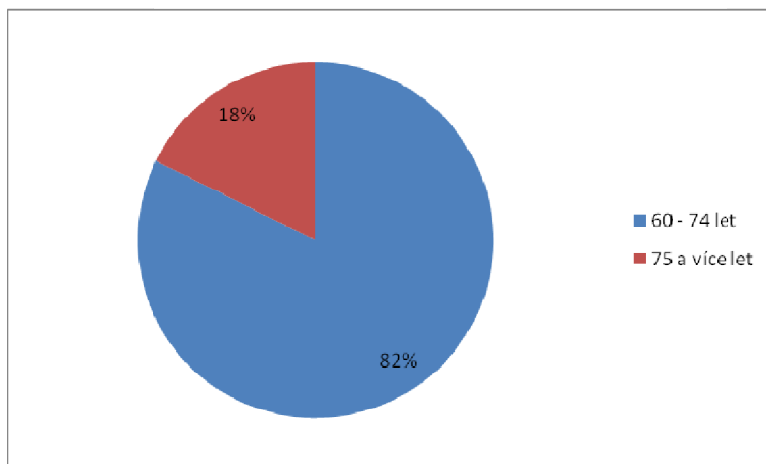
Graf 3 – Ženy: Rozložení podle věku

Zdroj: Vlastní výzkum

U mužů odpovědělo v první kategorii, tj. 60 – 74 let, **42** respondentů a ve druhé kategorii, tj. 75 a více let, **9**.

Graf 4 - Muži: Rozložení podle věku

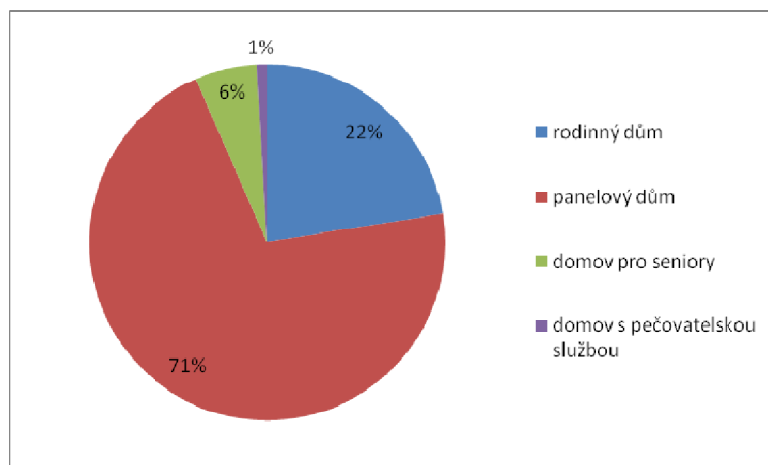
Zdroj: Vlastní výzkum

Dotazníkového šetření se zúčastnili respondenti spíše ve věku 60 – 74 let.

Otázka č. 3 - Bydliště

Ve třetí otázce jsem se ptala na způsob bydlení. To mě zajímalo z toho důvodu, že jsem chtěla zjistit, jak velký počet respondentů dosud žije ve vlastním obydlí (čili nevyužívá žádných pobytových sociálních služeb), a tím jsou ohroženější trestnou činností. V rodinném domě dosud žije **24** respondentů a v panelovém domě **76** respondentů. Další možností odpovědi byl domov pro seniory, tak odpovědělo **6** respondentů. V domově s pečovatelskou službou žije **1** respondent.

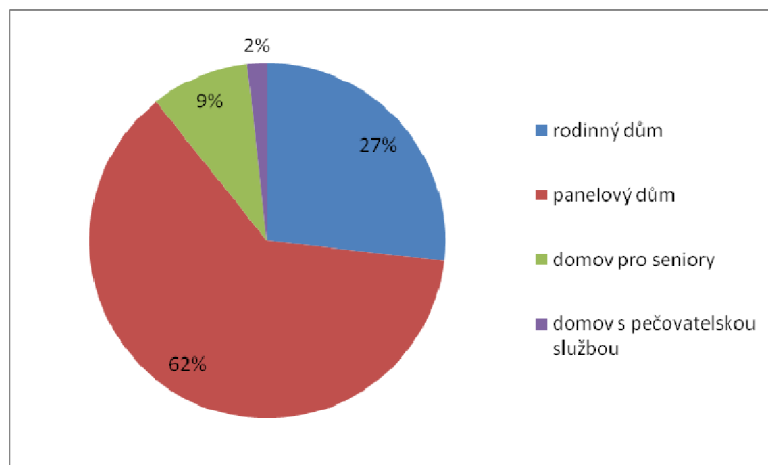
Graf 5 - Bydliště

Zdroj: Vlastní výzkum

Co se týče žen, tak **15** jich žije v rodinném domě, **35** v panelovém domě, **5** v domově pro seniory a **1** v domově s pečovatelskou službou.

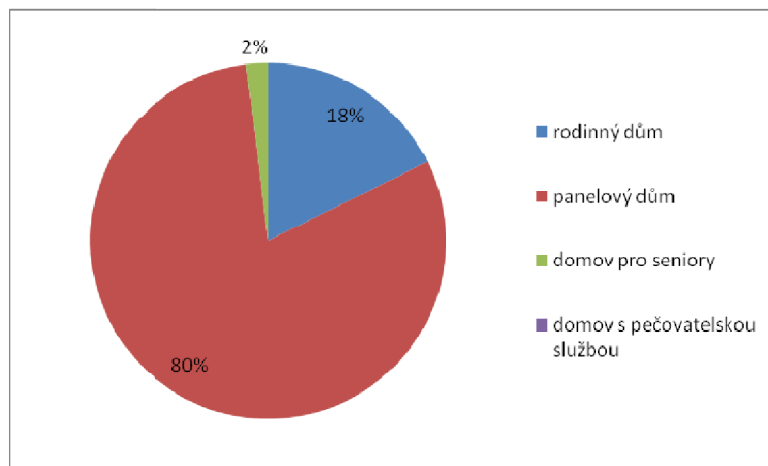
Graf 6 - Ženy: Bydliště

Zdroj: Vlastní výzkum

Respondenti mužského pohlaví odpovídali na tuto otázku takto: **9** jich žije v rodinném domě, **41** v panelovém domě a **1** v domově pro seniory. Žádný respondent nežije v domově s pečovatelskou službou.

Graf 7 - Muži: Bydliště

Zdroj: Vlastní výzkum

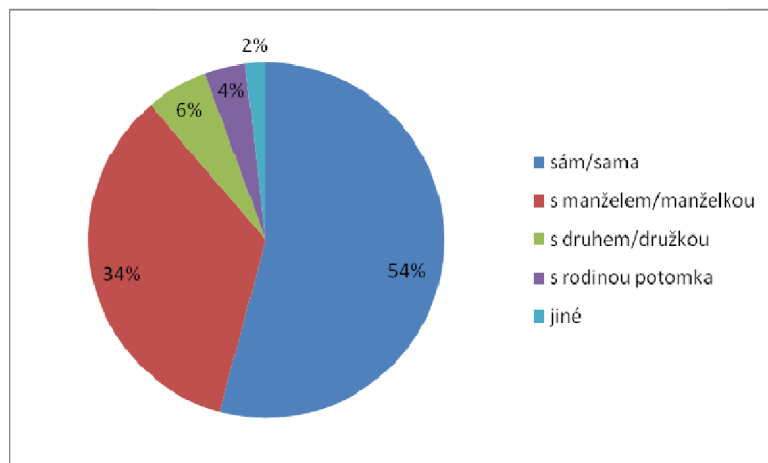
Jak jsem očekávala, tak nejvíce respondentů žije v panelovém domě. Celkem se jedná o 71% ze všech respondentů. Plzeň – město je v podstatě jedno z měst v České republice s nejvíce obyvateli, proto jsou zde k bydlení využívány převážně panelové domy, které pojmu mnoho obyvatel. Na druhém místě s 22% je rodinný dům – předpokládám spíše okraje města. 6% respondentů žije v domově pro seniory a 1% v domově s pečovatelskou službou.

Otázka č. 4 – Sdílení domácnosti

Ve čtvrté otázce jsem se tázala, zda žijí respondenti ve svém obydlí sami, či se s někým dále dělí o domácnost. Tato otázka také souvisí s vyšší ohrožeností seniora. Celkem **58** respondentů odpovědělo, že žijí sami. **37** respondentů žije se svou manželkou/svým manželem, **6** jich žije se svou družkou/svým druhem a **4** žijí s rodinou svého potomka. V nabídce byla také možnost volného doplnění otázky podle svého

uvážení, kdy **2** respondenti odpověděli, že nežijí s nikým z nabízených možností, nýbrž se svými vnoučaty.

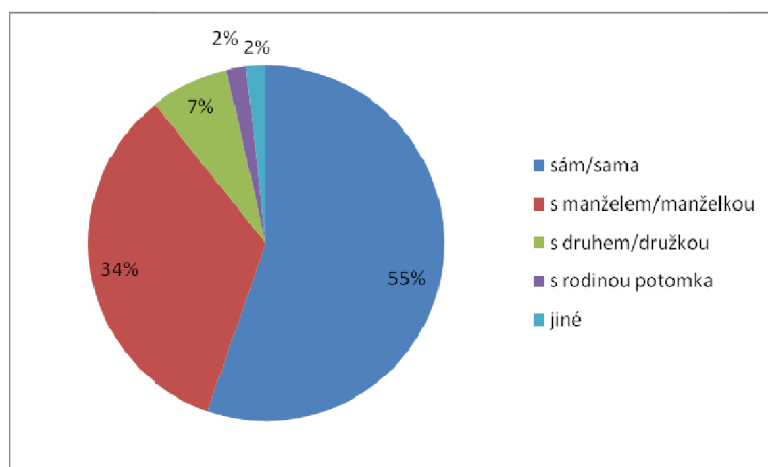
Graf 8 – Sdílení domácnosti

Zdroj: Vlastní výzkum

Celkem **31** žen odpovědělo, že žijí v domácnosti samotné. S manželem jich žije **19** a s druhem **4**. **1** respondentka odpověděla, že žije s rodinou svého potomka. Ani jedna odpověď nevyhovovala **1** respondentce, která domácnost sdílí se svým vnukem.

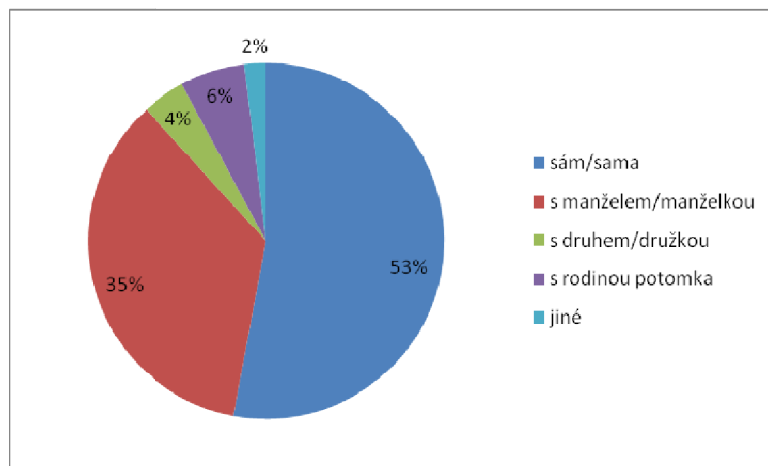
Graf 9 - Ženy: Sdílení domácnosti

Zdroj: Vlastní výzkum

Celkem 27 mužů žije ve své domácnosti samo. Dalších 18 jich sdílí domácnost se svou manželkou a 2 se svou družkou. 3 respondenti žijí v rodině svého potomka a 1 respondent žije se svým vnukem.

Graf 10 - Muži: Sdílení domácnosti

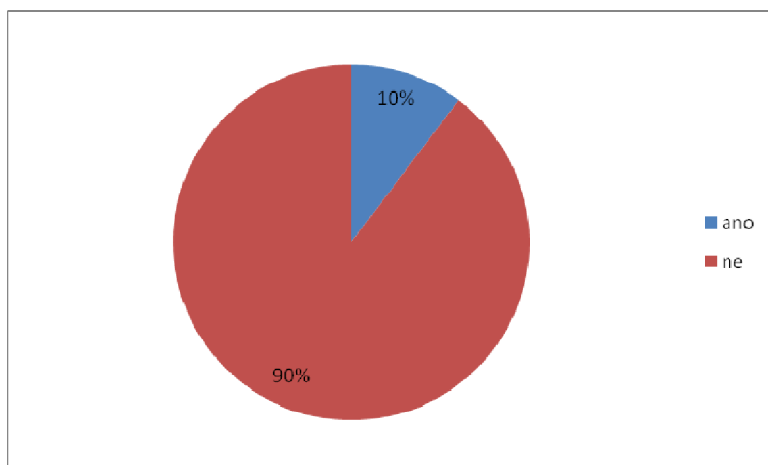
Zdroj: Vlastní výzkum

V této otázce odpovědělo 54% respondentů, že žije samo. Nejsou zde ani žádné markantní rozdíly mezi pohlavími, co se týče této odpovědi – u každého pohlaví vychází počet respondentů lehce přes padesát procent (u žen 55% a u mužů 53%).

Otázka č. 5 - Stal(a) jste se někdy obětí trestného činu?

Pátou otázkou začal první okruh dotazníku týkající se trestné činnosti. Na tuto otázku odpovědělo ano 11 respondentů a 96 z celkového počtu ne.

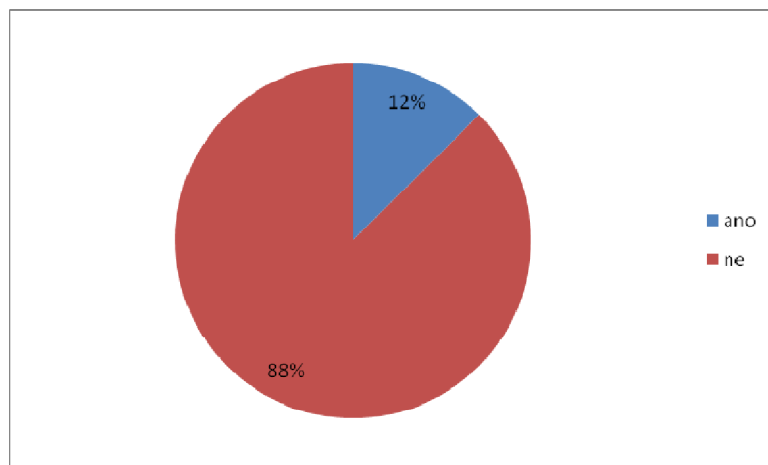
Graf 11 – „Stal(a) jste se někdy obětí trestného činu?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Kladně na tuto otázku odpovědělo 7 žen. Obětí trestného činu se nikdy nestalo 49 respondentek.

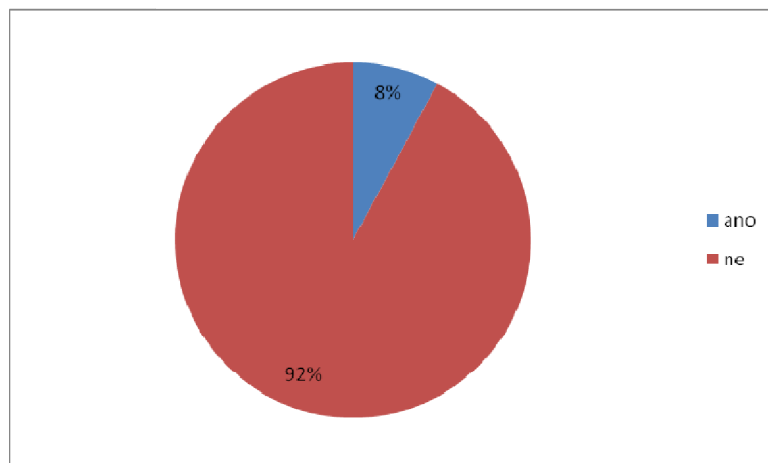
Graf 12 - Ženy: „Stal(a) jste se někdy obětí trestného činu?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Z mužů odpověděli 4 respondenti, že se stali obětí trestného činu a 47 jich odpovědělo ne.

Graf 13 - Muži: „Stal(a) jste se někdy obětí trestného činu?“

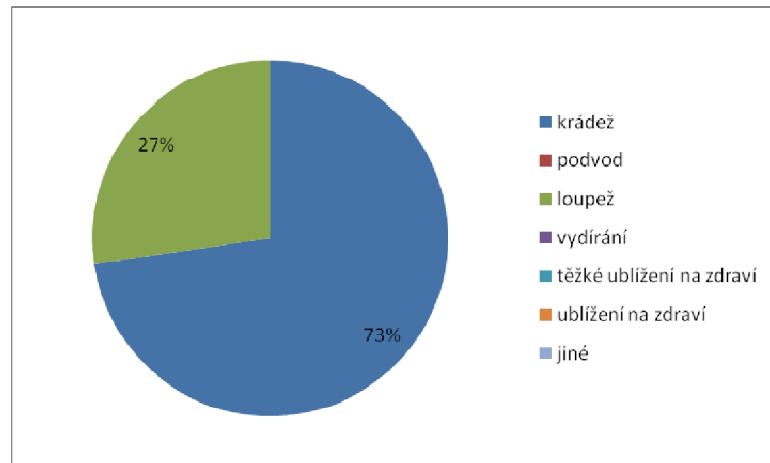
Zdroj: Vlastní výzkum

Celkem 10% mých respondentů se stalo obětí trestného činu, a jak jsem předpokládala, tak vyšší procento v souvislosti s kladnou odpovědí nastane u žen.

Otázka č. 6 - V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?

Na šestou otázku odpovídali pouze respondenti, kteří na tu předchozí odpověděli kladně. Touto otázkou jsem chtěla zjistit, s jakými trestnými činy se respondenti dostali do styku, tj. stali se obětí trestného činu. V podstatě se zde objevují pouze dva trestné činy, a to trestný čin krádeže (tak odpovědělo 8 respondentů) a trestný čin loupeže (odpověděli 3 respondenti).

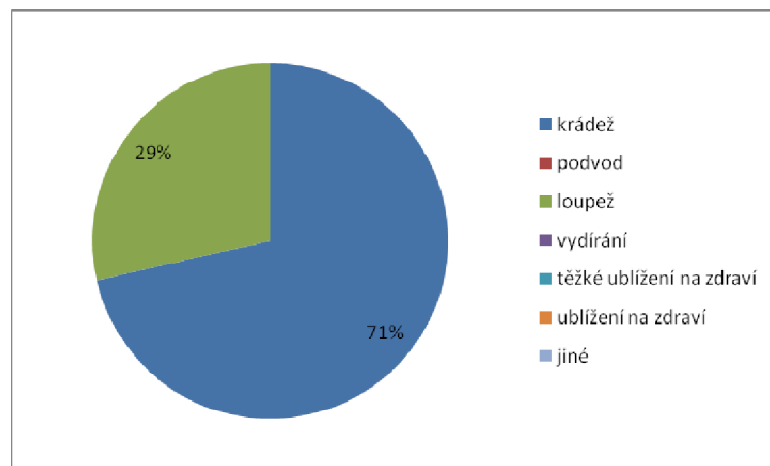
Graf 14 – „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Pět žen odpovědělo, že se stalo obětí trestného činu krádeže a **dvě** zase loupeže.

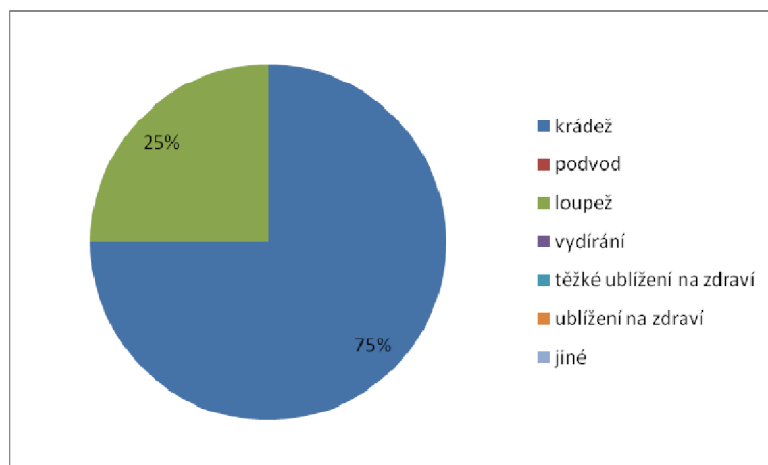
Graf 15 - Ženy: „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku odpověděli **3** muži, že se stali obětí trestného činu krádeže a **1** se stal obětí trestného činu loupeže.

Graf 16 - Muži: „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“

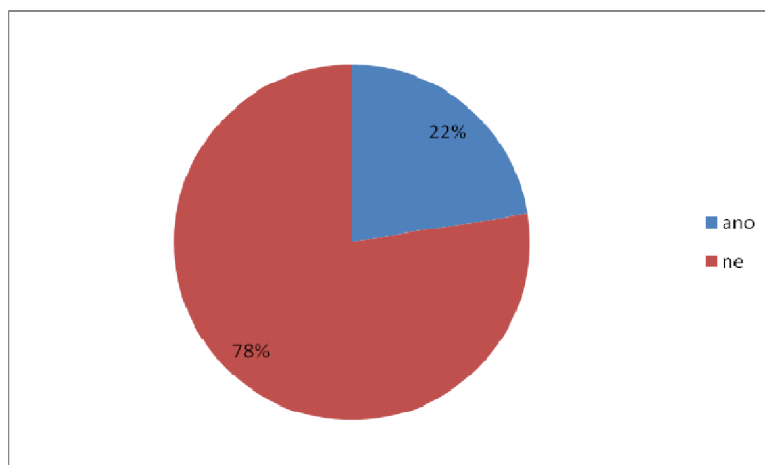
Zdroj: Vlastní výzkum

V odpovědích byly zmíněny pouze dva druhy trestné činnosti – krádež a loupež. I z hlediska statistik se jedná o nejméně frekventované trestné činy páchané na seniorech. Překvapilo mě ovšem, i v souvislosti s předchozí otázkou, že se v mém ne moc širokém výzkumném vzorku objevilo 10% obětí trestného činu.

Otázka č. 7 - Znáte nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu?

Tato otázka byla zaměřena na respondentovo okolí. Tedy zda zná nějakého seniora ze svého okolí, který se stal obětí trestného činu. Celkem 24 respondentů odpovědělo, že znají a 83 jich odpovědělo, že neznají.

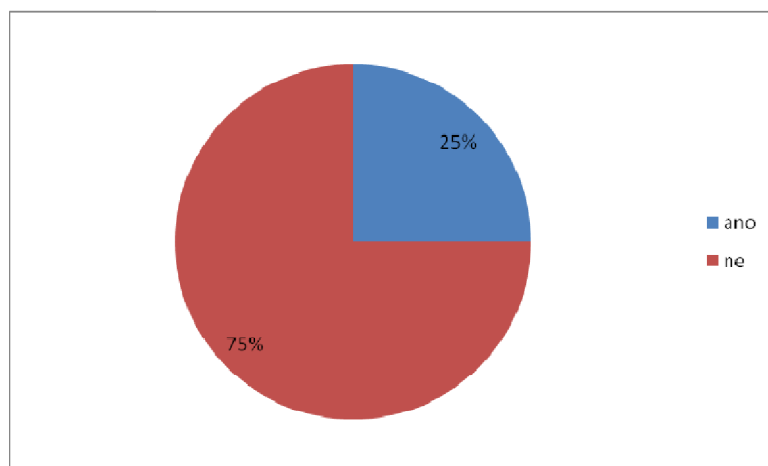
Graf 17 – „Znáte nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Z žen zná nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu, **14** respondentek a **42** jich nikoho takového nezná.

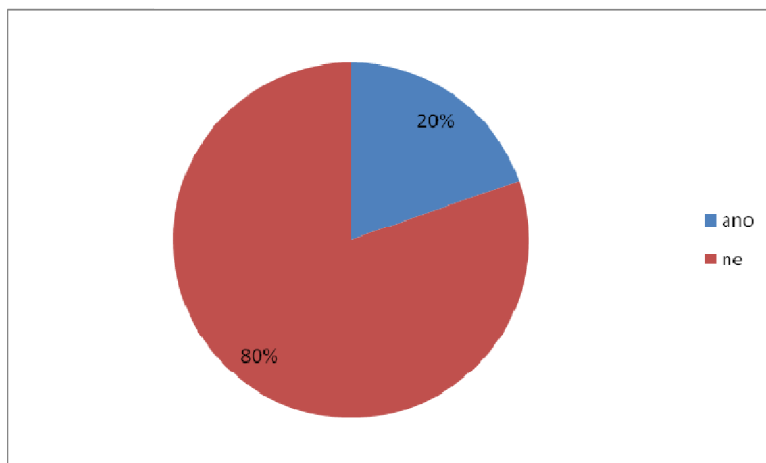
Graf 18 - Ženy: „Znáte nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu?“

Zdroj: Vlastní výzkum

10 respondentů – mužů odpovědělo, že zná nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu. Zbytek, tedy 41 respondentů, nikoho nezná.

Graf 19 – Muži: „Znáte nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu?“

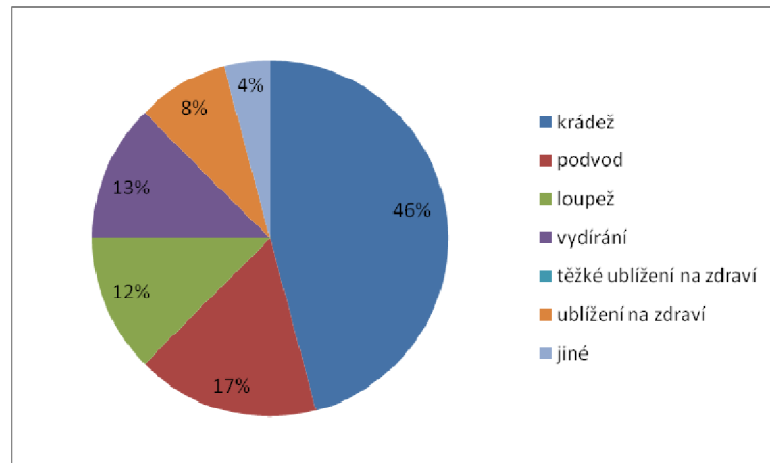
Zdroj: Vlastní výzkum

Celkem tedy 22% ze všech mých respondentů zná nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu. U žen se jedná o jednu čtvrtinu všech respondentek a u mužů o jednu pětinu všech respondentů. Domnívám se, že to je tím, že ženy přece jen více udržují sociální styky s okolím než muži.

Otázka č. 8 - V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?

Na osmou otázku odpovídali opět pouze ti, kteří v předchozí otázce uvedli kladnou odpověď. Zde mě zajímalo, o jaký trestný čin se v souvislosti s otázkou č. 7, jednalo. Výsledky v tomto případě byly velmi rozmanité. Celkem 11 respondentů uvedlo krádež, 4 uvedli podvod, 3 uvedli loupež a 3 uvedli vydírání. Nikdo nezná seniora, na kterém by byl spáchán trestný čin těžkého ublížení na zdraví, ovšem 2 lidé uvedli, že znají seniora, na kterém byl spáchán trestný čin ublížení na zdraví. 1 respondent uvedl, že zná seniora, na kterém byl spáchán jiný trestný čin než možné uvedené, a to znásilnění.

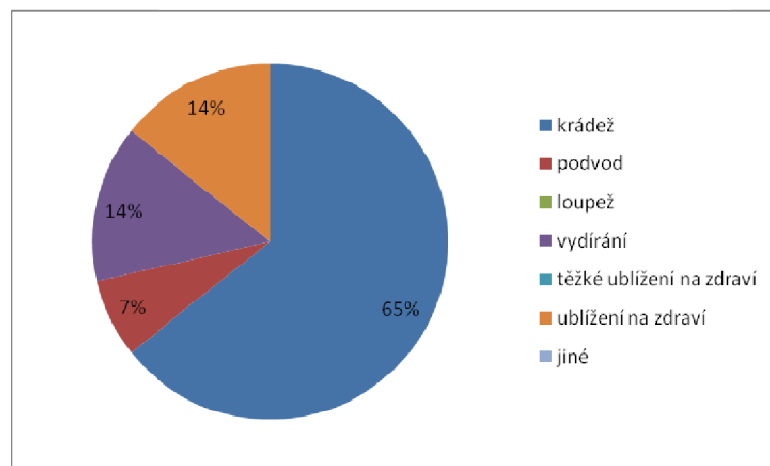
Graf 20 – „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Ženy odpovídaly takto: **9** označilo krádež, **1** respondentka označila podvod, **2** respondentky označily vydírání a taktéž **2** zaškrtnly ublížení na zdraví. Žádná nezná žádného seniora, na kterém byla spáchána loupež, těžké ublížení na zdraví či jiný trestný čin.

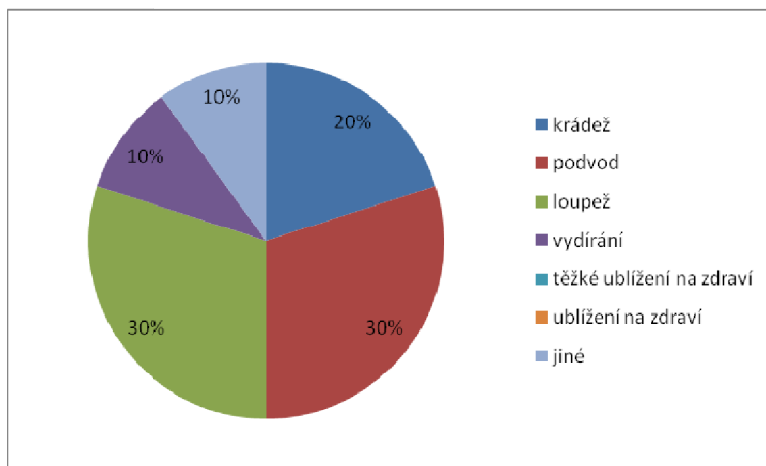
Graf 21 - Ženy: „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Muži odpověděli, že znají 2 seniory, na kterých byl spáchán trestný čin krádeže. Tři respondenti dále označili podvod a taktéž 3 označili loupež. 1 označil vydírání a 1 respondent doplnil trestný čin znásilnění.

Graf 22 - Muži: „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“

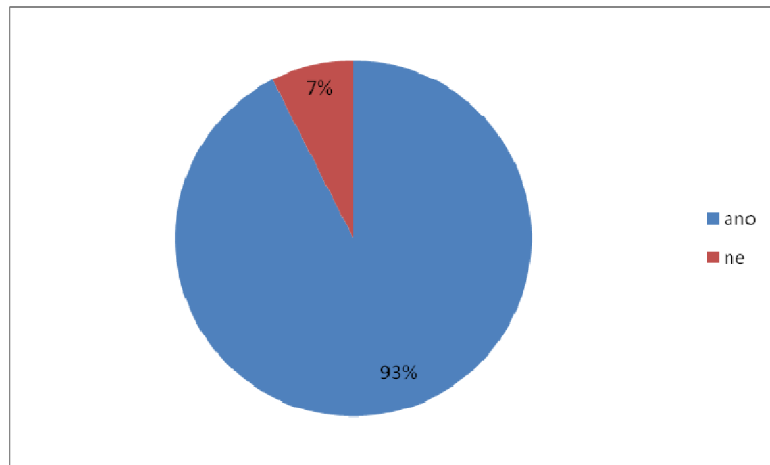
Zdroj: Vlastní výzkum

V odpovědích mě překvapila taková rozmanitost. Předpokládala jsem, že budou převládat zmiňované trestné činy krádeže a loupeže, ovšem výsledky ukazují, že skutečnost je jiná. Krádež sice je na prvním místě, ale na druhém místě se objevuje trestný čin podvodu.

Otázka č. 9 - Domníváte se, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace?

V deváté otázce jsem se ptala na osobní názor respondenta ohledně toho, zda si myslí, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace. Běžnou populací jsou v tomto případě myšleny osoby od období plnoletosti do šedesátí let věku. Celkem 99 respondentů odpovědělo kladně a 8 naopak záporně.

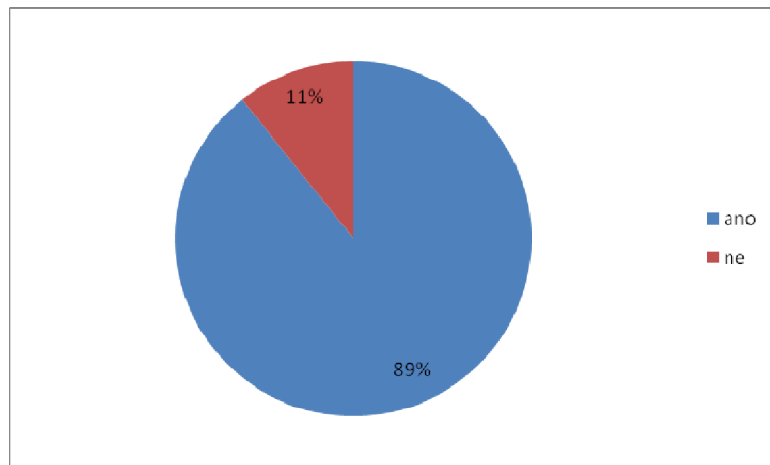
Graf 23 – „Domníváte se, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Drtivá většina žen v tomto případě odpověděla kladně. Jedná se o **50** respondentek. Naopak **6** respondentek si myslí, že tomu tak není.

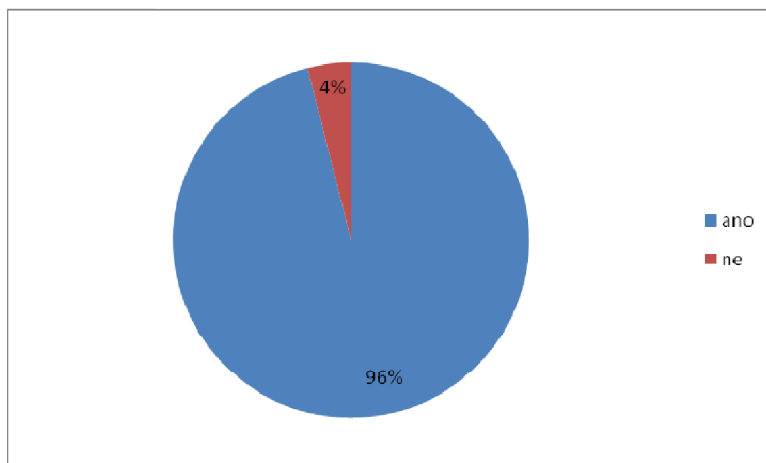
Graf 24 - Ženy: „Domníváte se, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace?“

Zdroj: Vlastní výzkum

V tomto případě se **49** mužů domnívá, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace a **2** si to nemyslí.

Graf 25 – Muži: „Domníváte se, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace?“

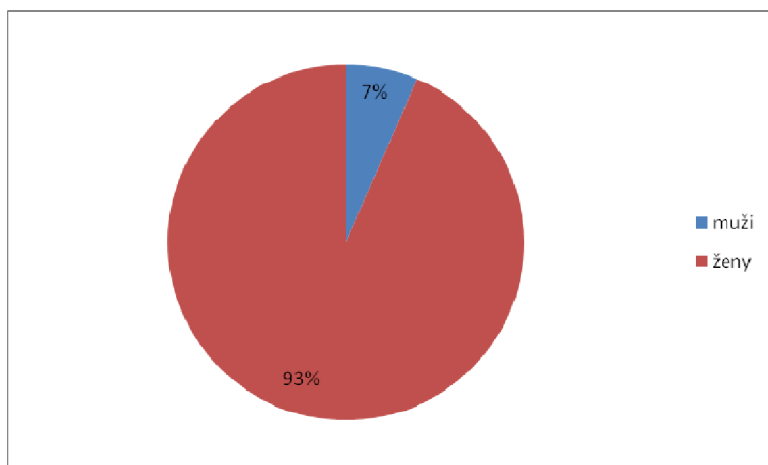
Zdroj: Vlastní výzkum

Celkem 93% všech respondentů odpovědělo na tuto otázku kladně. Zarazil mě ovšem procentuální rozdíl v odpovědích mužů a žen, tedy, že více procent mužů se domnívá, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace.

Otázka č. 10 - Kdo si myslíte, že jsou častějšími oběťmi trestné činnosti z hlediska pohlaví seniorů?

Touto otázkou jsem se tázala, zda si respondenti myslí, že jsou častějšími oběťmi trestné činnosti páchané na seniorech ženy nebo muži. Rozdíl v poměru odpovědí byl veliký. Celkem 7 respondentů se domnívá, že ohroženějšími seniory z hlediska pohlaví jsou muži. Naopak 100 respondentů označuje za častější oběti trestné činnosti ženy.

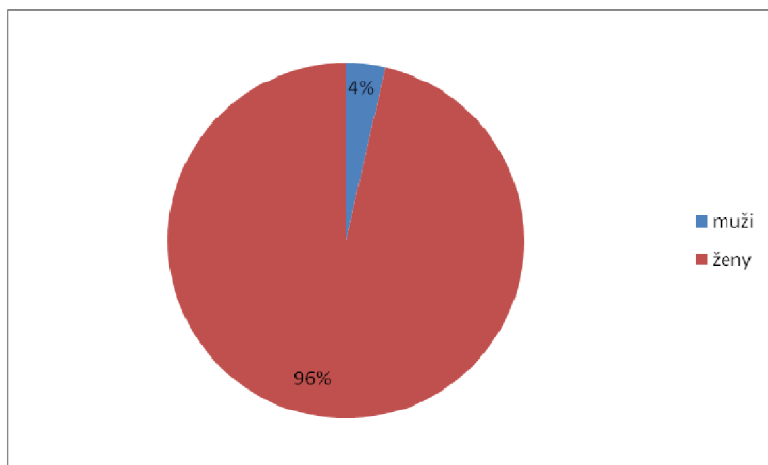
Graf 26 – „Kdo si myslíte, že jsou častějšími oběťmi trestné činnosti z hlediska pohlaví seniorů?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Ženy v této otázce měly jasno – **54** ze všech respondentek označilo ženy a pouze **2** označily muže.

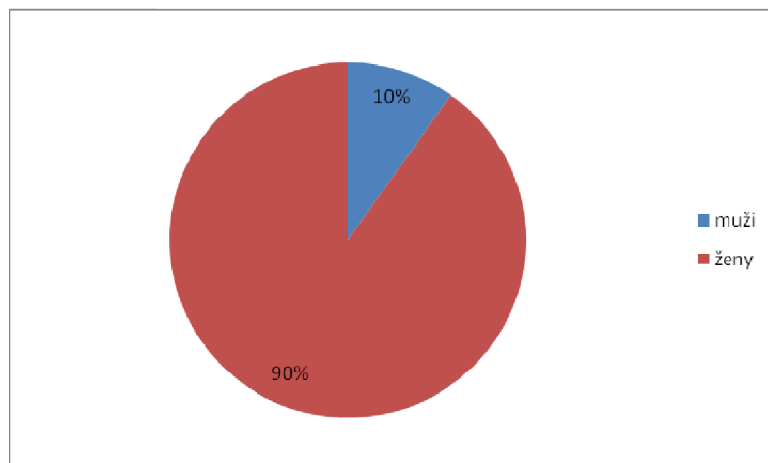
Graf 27 - Ženy: „Kdo si myslíte, že jsou častějšími oběťmi trestné činnosti z hlediska pohlaví seniorů?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Muži v tomto případě odpovídali tak, že 5 z nich si myslí, že jsou častějšími oběťmi muži a 46 se naopak domnívá, že se jedná o ženy.

Graf 28 - Muži: „Kdo si myslíte, že jsou častějšími oběťmi trestné činnosti z hlediska pohlaví seniorů?“

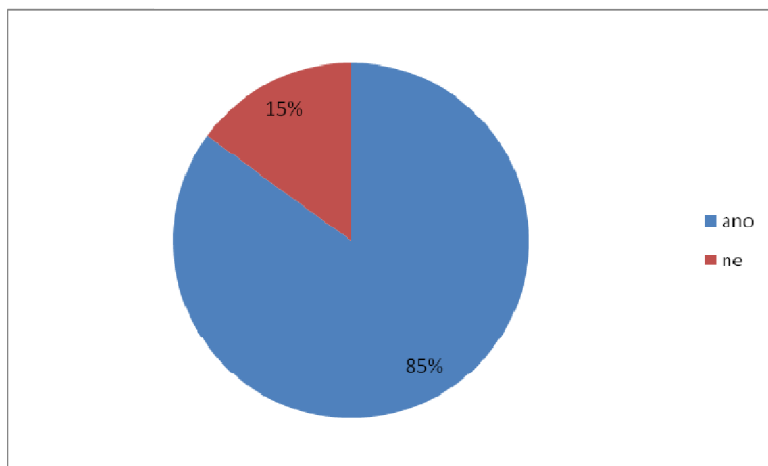
Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku odpovídala drtivá většina tak, jak jsem předpokládala, tedy, že se domnívají, že častějšími oběťmi jsou ženy než muži.

Otázka č. 11 - Jste obeznámen s preventivními opatřeními, které snižují riziko stát se obětí trestného činu? (např. bezpečnostní zámek, neotvírat cizím lidem, slzný sprej)?

Od této otázky začíná druhá část mého dotazníku týkající se prevence. V této otázce se tážu, zda respondenti znají preventivní opatření, kterými lze snížit riziko stát se obětí trestného činu. Většina, tedy 91 respondentů, odpovídá kladně. Zbýlých 16 respondentů s nimi seznámeni nejsou.

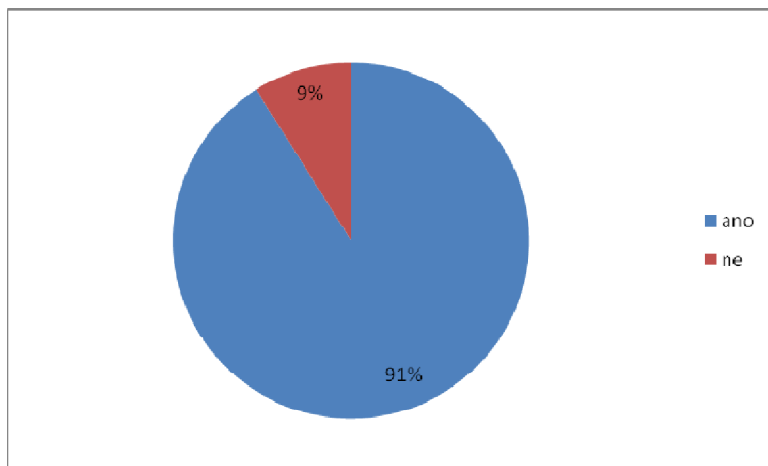
Graf 29 – „Jste obeznámen s preventivními opatřeními, které snižují riziko stát se obětí trestného činu? (např. bezpečnostní zámek, neotvírat cizím lidem, slzný sprej)“

Zdroj: Vlastní výzkum

Přes 90% žen (konkrétně **51** respondentek) odpovědělo, že s těmito preventivními opatřeními seznámeny jsou. **5** žen odpovědělo záporně.

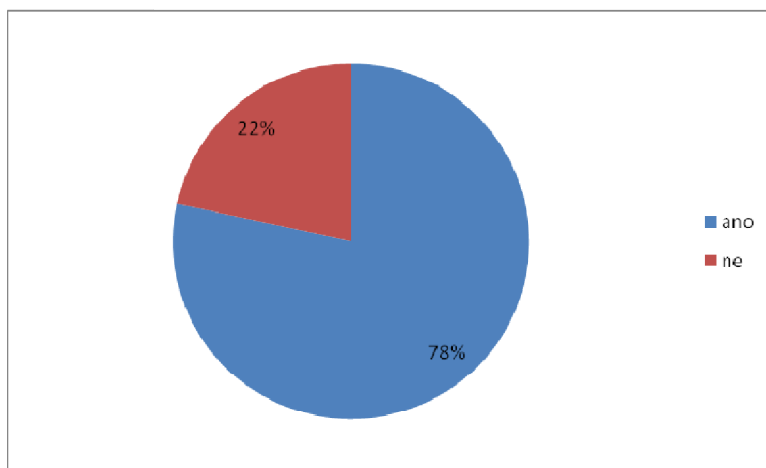
Graf 30 - Ženy: „Jste obeznámen s preventivními opatřeními, které snižují riziko stát se obětí trestného činu? (např. bezpečnostní zámek, neotvírat cizím lidem, slzný sprej)“

Zdroj: Vlastní výzkum

U mužů je rozdíl v odpovědích vyšší. Celkem 40 respondentů je seznámeno s preventivními opatřeními, ovšem 11 z celkového počtu respondentů mužského pohlaví odpovědělo, že je neznají.

Graf 31 - Muži: „Jste obeznámen s preventivními opatřeními, které snižují riziko stát se obětí trestného činu? (např. bezpečnostní zámek, neotvírat cizím lidem, slzný sprej)“

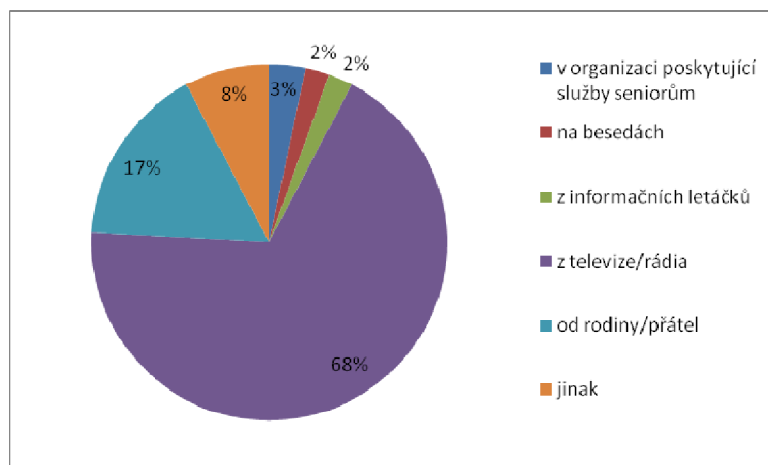
Zdroj: Vlastní výzkum

Přes 85% všech respondentů zná základní preventivní opatření. Ovšem nastává poněkud vyšší rozdíl mezi muži a ženami, kdy více muži tato opatření nezná.

Otázka č.12 - V případě, že ano, kde jste tyto informace získal(a)?

Na tuto otázku odpovídali pouze respondenti, kteří na otázku č. 11 odpověděli kladně. Zde mě zajímalo, odkud respondenti získali informace o zmíněných preventivních opatřeních. Pouze 3 respondenti získali tyto informace v organizaci poskytující služby seniorům, 2 lidé na besedách a 2 respondenti z informačních letáčků. Vysoký počet respondentů získal tyto informace z televize či rádi – celkem 62. Od rodiny či přátel získalo informace 15 respondentů a 7 jich získalo dané informace jinak. Shodně všichni tito respondenti označili internet.

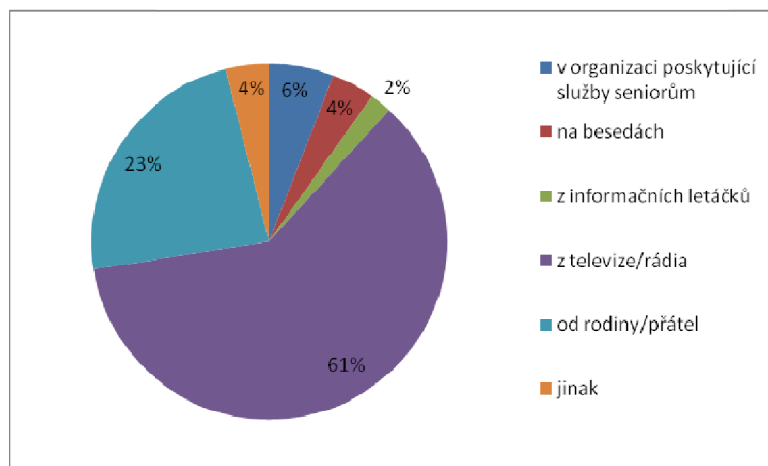
Graf 32 – „V případě, že ano, kde jste tyto informace získal(a)?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Celkem **31** žen získalo informace z televize nebo rádia, **12** jich bylo informováno rodinou nebo přáteli, **3** respondentky získaly tyto znalosti v organizaci poskytující služby seniorům, **2** na besedách a **1** prostřednictvím informačních letáčků. Dále uvedly **2** respondentky za zdroj svých znalostí možnost jinak, konkrétně z internetu.

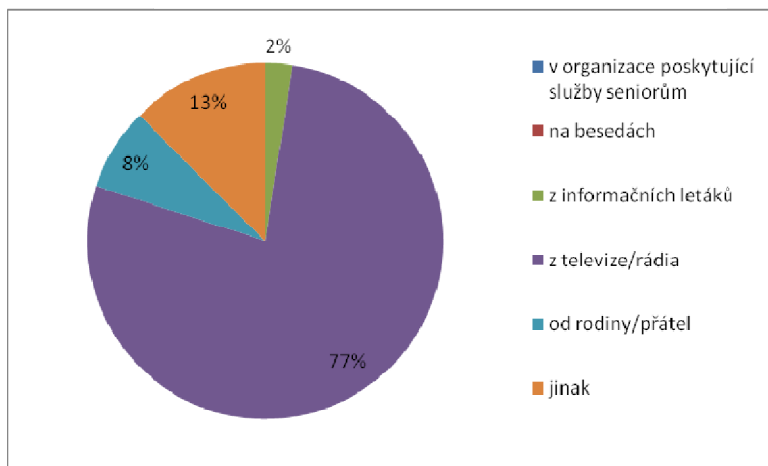
Graf 33 - Ženy: „V případě, že ano, kde jste tyto informace získal(a)?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Žádný muž neoznačil odpověď první (v organizaci poskytující služby seniorům) ani druhou (na besedách). Naopak **31** mužů získalo informace z televize nebo rádia, **3** od rodiny nebo přátel a **1** z informačních letáčků. Jinak (prostřednictvím internetu) získalo informace **5** respondentů.

Graf 34 - Muži: „V případě, že ano, kde jste tyto informace získal(a)?“

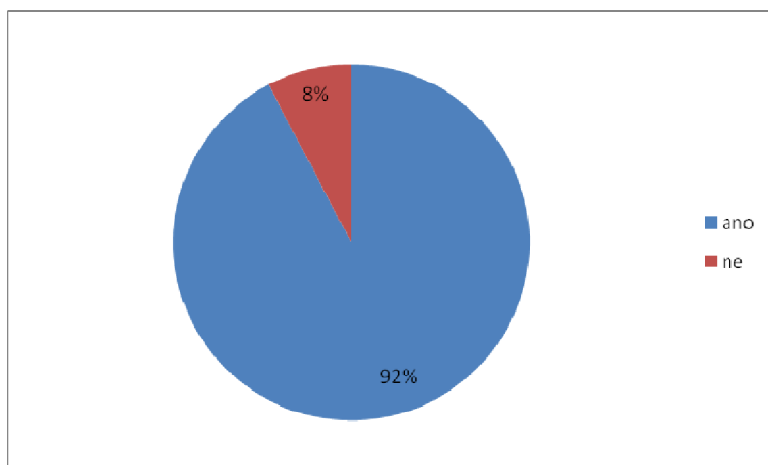
Zdroj: Vlastní výzkum

Nadpoloviční většina respondentů získala informace z televize nebo rádia. Je vidět, že média hrají v této problematice opravdu velikou roli. Velký počet respondentů také získalo informace o preventivních opatřeních od rodiny nebo přátel.

Otázka č. 13 - Řídíte se těmito opatřeními?

Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří odpověděli na otázku č. 11 kladně. Zde mě zajímalo, zda informovanost o preventivních opatřeních je využívána v praxi. Konkrétně tedy, zda se senioři těmito opatřeními řídí. Celkem **84** respondentů odpovědělo, že preventivní opatření dodržují. Naopak **7** respondentů na ně, i přes jejich znalost, nebere přílišné ohledy.

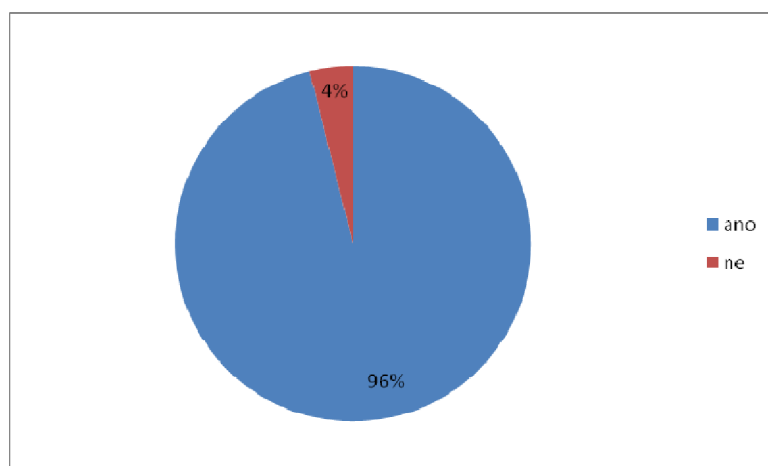
Graf 35 – „Řídíte se těmito opatřeními?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Z žen odpovědělo **49**, že se těmito opatřeními řídí. Pouze **2** odpověděly záporně.

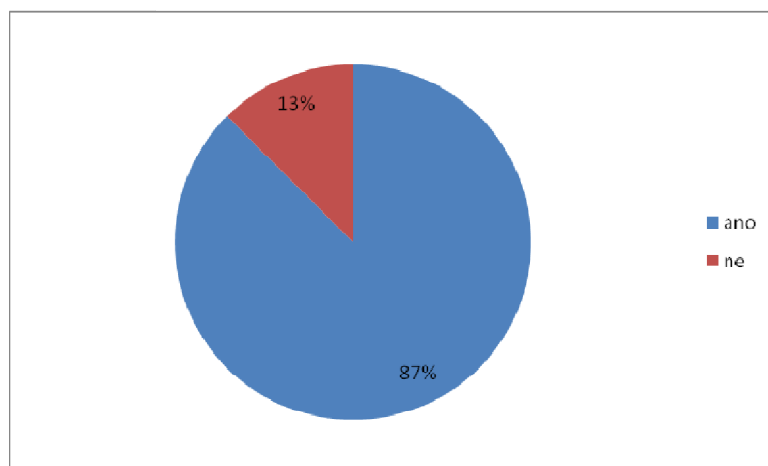
Graf 36 - Ženy: „Řídíte se těmito opatřeními?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Z mužů odpovědělo kladně 35. Naopak 5 respondentů odpovědělo, že se těmito opatřeními neřídí.

Graf 37 – Muži: „Řídíte se těmito opatřeními?“

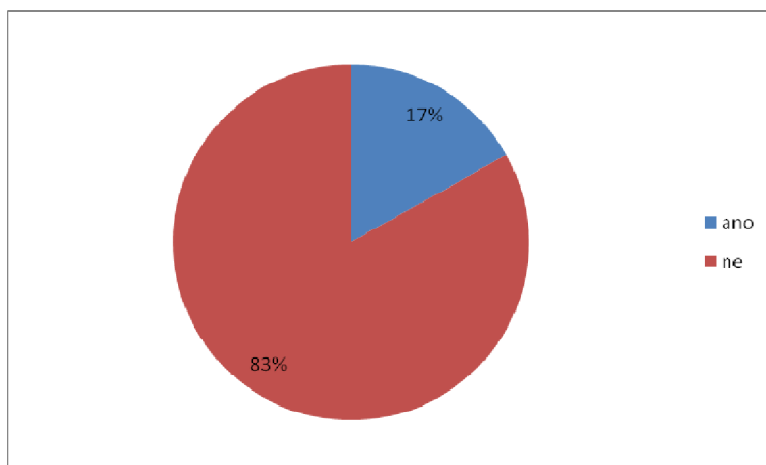
Zdroj: Vlastní výzkum

Je zajímavé, že i přes znalost preventivních opatření se jimi 8% respondentů neřídí. Ženy jsou v tomto případě mnohem obezřetnější než muži, u nichž na preventivní opatření nedbá 13%.

Otázka č. 14 - Pouštíte do bytu podomní prodejce, kteří nabízejí různé druhy zboží?

Otázku jsem se rozhodla použít do dotazníku vzhledem k tomu, že v poslední době nastal velký boom ohledně kritiky předváděcích akcí a podomních prodejců. Jedná se totiž pouze o šálení zákazníka, v tomto případě seniora, a získání od něj, co nejvíce peněz. V mnoha případech dochází i ke zcizení majetku či hotovosti nebo ublížení na zdraví. Ze všech respondentů jich odpovědělo 18 kladně, tedy pouštějí reklamní prodejce do bytu a naopak 99 jich odpovědělo záporně.

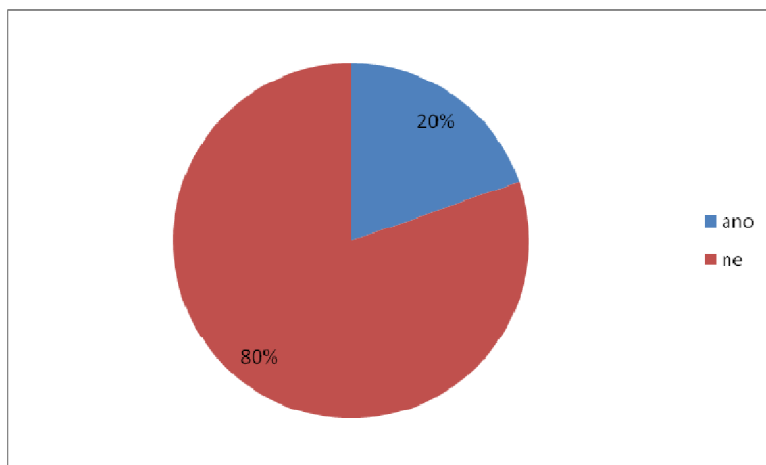
Graf 38 – „Pouštíte do bytu podomní prodejce, kteří nabízejí různé druhy zboží?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Ženy odpověděly na tuto otázku převážně záporně – **45** respondentek. Ovšem **11** jich odpovědělo, že podomní prodejce domů pouští.

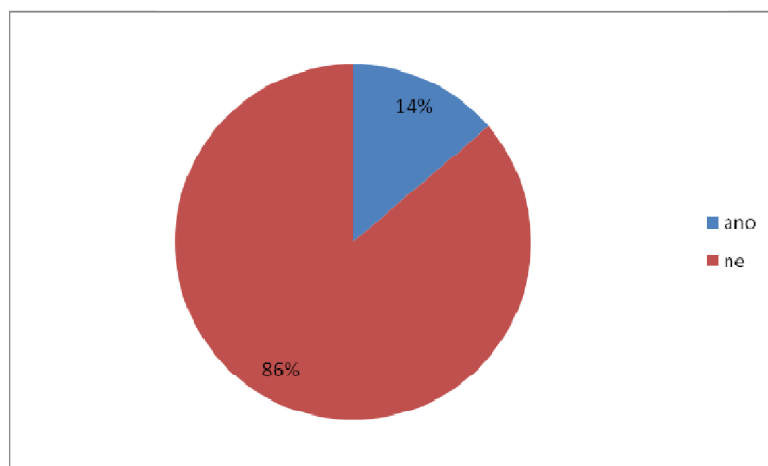
Graf 39 - Ženy: „Pouštíte do bytu podomní prodejce, kteří nabízejí různé druhy zboží?“

Zdroj: Vlastní výzkum

U mužů odpověděla většina, že do bytu podomní prodejce nepouští. Konkrétně tak odpovědělo **44** mužů. Naopak **7** jich odpovědělo kladně.

Graf 40 - Muži: „Pouštíte do bytu podomní prodejce, kteří nabízejí různé druhy zboží?“

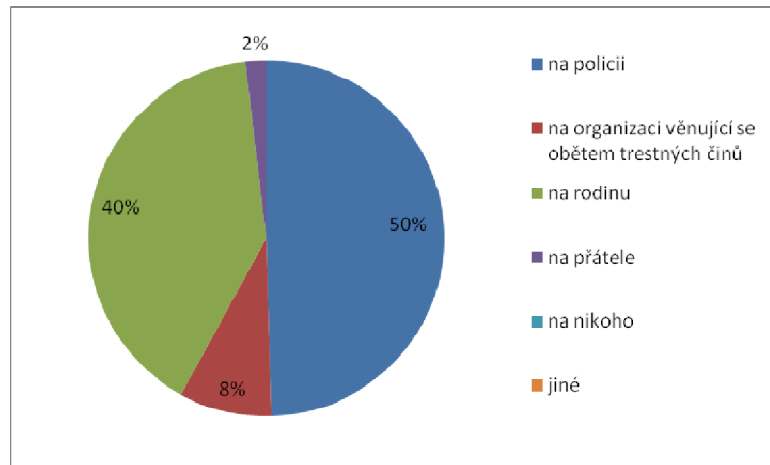
Zdroj: Vlastní výzkum

Téměř pětina všech respondentů nemá problém s tím vpustit do svého obydlí cizího člověka, který se představí jako podomní prodejce nabízející různé druhy zboží. Podle výsledků jsou v tomto procentuelně ostražitější muži než ženy.

Otázka č. 15 - Na koho byste se v případě potřeby pomoci obrátil(a)?

Poslední otázkou mě zajímalo, na koho by se v případě potřeby respondenti obrátili. Zde bylo v nabídce opět více možností. Ze všech respondentů jich **53** odpovědělo, že na policii, **43** na rodinu, **9** by se jich obrátilo na organizaci věnující se obětem trestných činů a **2** by kontaktovali své přátele.

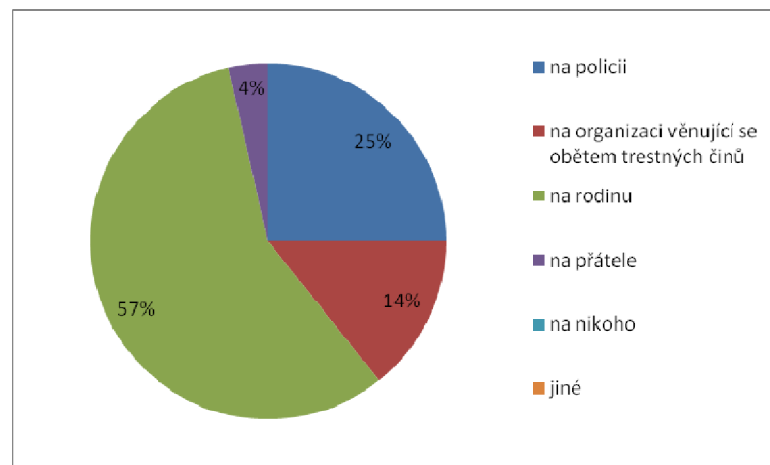
Graf 41 – „Na koho byste se v případě potřeby pomoci obrátil(a)?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Ženy ve většině případů uváděly rodinu (32 respondentek). Dále by se 14 žen obrátilo na policii a 8 na organizaci věnující se obětem trestných činů. Dvě ženy by se obrátily na přátele.

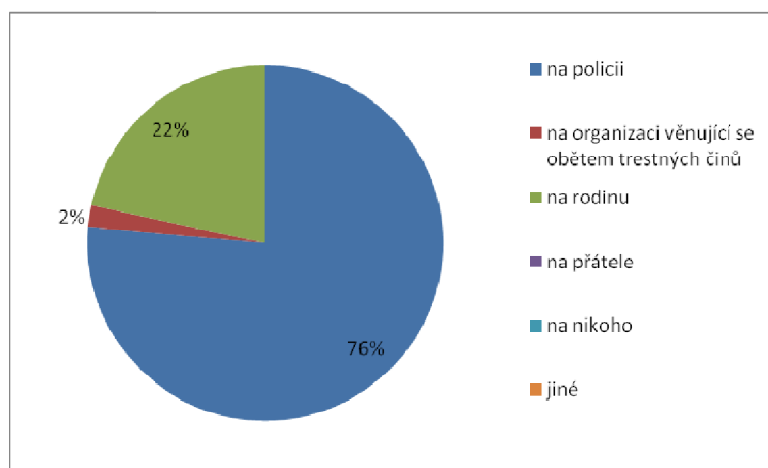
Graf 42 - Ženy: „Na koho byste se v případě potřeby pomoci obrátil(a)?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Muži by ve většině případů vyhledali policii – **39** respondentů. Dále by se **11** mužů obrátilo na rodinu a pouze **jeden** by kontaktoval organizaci věnující se obětem trestných činů.

Graf 43 - Muži: „Na koho byste se v případě potřeby pomoci obrátil(a)?“

Zdroj: Vlastní výzkum

Polovina respondentů by se obrátila na policii a dalších 40% na rodinu. Je zajímavé sledovat rozdíly mezi muži a ženami. Zatímco muži by ve většině případů kontaktovali policii, tak ženy by se spíše obrátily na rodinu.

První část dotazníků se věnovala okruhu trestné činnosti. Od vybraných respondentů jsem se dozvěděla, že se stali oběťmi trestného činu krádeže a loupeže. Naopak větší rozmanitost trestných činů nabízela otázka týkající se známých respondentů. Je ovšem nutné podotknout, že tato otázka se netýkala čistě jen známých z regionu Plzeň – město, nýbrž z celého okruhu kontaktů respondenta. Proto nelze tyto informace porovnávat se získanými statistikami (viz. kapitola 6.1).

Zajímavým poznatkem dotazníků z hlediska okruhu prevence se podle mého názoru stala hlavně skutečnost, že i přes znalost možného nebezpečí a s tím souvisejících preventivních opatření, jsou respondenti stále ochotni vpouštět do svého obydlí podomní

prodejce. Dále vyplynulo, že většina respondentů získala informace o preventivních opatřeních prostřednictvím televize či rádia. Proto se domnívám, že by bylo vhodné více cílit na seniory skrze tato média. Zarazilo mě, že respondenti uvedli i získávání informací z internetu. Vzhledem k věkové kategorii jsem tuto možnost v odpovědích nezahrnula. Závěrem zhodnocení dotazníkového šetření si tedy myslím, že je třeba více využívat média, která by vedla seniory k větší opatrnosti a častěji je informovala o možnostech preventivních opatření.

6.4 Zodpovězení výzkumných otázek

1) Jaký druh trestné činnosti je na seniorech páchan nejčastěji?

Získané statistiky ukazují, že nejčastěji je na seniorech páchána majetková trestná činnost, do které spadá trestný čin krádeže. Ovšem nejčastějším konkrétním trestným činem je z hlediska zmíněných statistik trestný čin loupeže. Tyto trestné činy souhlasí i s odpověďmi respondentů, kteří se stali obětí trestného činu. Pro pachatele totiž není těžké zcizit majetek staršímu člověku, jehož fyziologické i psychické funkce se postupem času snižují. Z rozhovorů s pracovníky poraden pro oběti trestných činů však vyplynulo, že klienti se na ně obrací především kvůli jiným trestným činům, a to týrání a vydírání. Pouze jedna poradna zaznamenává souhlasné informace v porovnání s výsledky statistik a dotazníků. Domnívám se, že tyto výsledky ovlivňuje zejména to, že pouze malá hrstka seniorů je schopna oznámit tak závažné trestné činy, jakými je právě např. vydírání a týrání. Proto je s touto problematikou tak často spojováno slovo latence. Jedná se spíše o skrytou trestnou činnost, která je jen velmi málo zmapována.

2) Která skupina seniorů je z hlediska pohlaví častější obětí trestné činnosti?

Z hlediska pohlaví jsou častější obětí trestné činnosti páchané na seniorech ženy. Na tomto se shodly výsledky všech tří použitých metod. Myslím si, že ženy jsou více ohroženy v jakémkoliv věku. Jsou k tomu dány jak fyzické, tak psychické dispozice. Žena je odnepaměti brána vůči muži jako slabší jedinec. A pokud se k tomu připočtou i změny spojené se stářím (zpomalení funkcí, slabost, zpomalené reakce atd.), tak dochází k vysokému riziku zranitelnosti než u mužů.

3) Jaké faktory ovlivňují zranitelnost seniorů?

Faktorů ovlivňujících zranitelnost seniorů je velmi mnoho. Jedná se nejen o tělesné handicap, ale také o psychické či sociální změny spojené se stářím. Za tělesné handicap lze brát nižší pohyblivost, kdy senior není tak rychlý, ani obratný, či případné sluchové či zrakové problémy. Faktorem může být i přílišná důvěřivost. Senioři jsou schopni vpustit do svého obydlí naprosto cizího člověka. Ovšem s tímto se váže další problém, což je samota. Senioři jsou rádi za každý kontakt s okolním světem, což je jedním z důvodů, proč vpouštějí tyto osoby i přes to, že vědí, jaké jim hrozí riziko. V neposlední řadě se faktorem stává i nulová obezřetnost. Takových faktorů je ale opravdu velmi mnoho. Dá se říct, že jakákoliv fyzická, psychická či sociální změna může negativně ovlivnit seniorovu zranitelnost.

4) Odkud čerpají senioři informace o možnostech preventivních opatření?

Senioři čerpají informace především z televize a rádia. Jak bylo zmíněno v rozhovorech, tak tato média mají velikou moc a jejich prostřednictvím by se mohlo dbát na zvýšenou prevenci. Napadá mě vytvoření krátkých spotů, které by se vysílaly v reklamním bloku a upozorňovaly na možná nebezpečí. Senioři dále čerpají informace od své rodiny a přátel. Není ovšem jisté, odkud byli informováni oni. Někteří dále navštěvují besedy, či získávají informace z informačních letáků či brožurek. V dnešní době se senioři orientují i na internetu, což je také jeden ze zdrojů, který uvedli jako možnost získávání informací.

5) Jaké existují možnosti preventivních opatření ve městě Plzeň?

Ve městě Plzeň je možné v rámci získání informací o preventivních opatřeních navštívit různé besedy, které jsou pořádány Policií České republiky v rámci Plzeňského kraje. Dále je možné získat od poraden věnujících se obětem trestných činů různé informační letáky i brožury. Dále je možné se informovat o možnostech preventivních opatření v samotných poradnách v rámci individuálního poradenství případně na bezplatné lince pomoci.

7 ZÁVĚR

Ve své diplomové práci na téma Trestná činnost páchaná na seniorech a možnosti její prevence v Plzni, jsem se zabývala tímto společensky téměř tabuizovaným fenoménem. O této problematice se ví, ale moc se o ní ve společnosti nemluví, proto jsem chtěla vytvořit tuto malou sondu. Práce je orientovaná pouze na region Plzeň – město, a proto nelze výsledky generalizovat.

V teoretické části jsem se zabývala třemi tématy – stářím, trestnou činností a prevencí. Každý z okruhů dále obsahuje podtémata související s danou problematikou. Ve výzkumné části jsem analyzovala získaná data, konkrétně tedy policejní statistiky v období od roku 2009 do roku 2013 pro území regionu Plzeň - město, dotazovala se pracovníků poraden pro oběti trestných činů v rámci polostrukturovaných rozhovorů a prováděla dotazníkové šetření mezi seniory žijícími na území Plzeň – město.

Co se týče praktické části, tak jsem si vytyčila cíl práce a výzkumné otázky. Domnívám se, že jsem dané zadání splnila. Prostřednictvím výzkumných metod jsem zjistila, že nejčastějšími trestnými činy páchanými na osobách starších šedesáti let je trestný čin loupeže (Násilná trestná činnost) a trestný čin krádeže (Majetková trestná činnost). Dále jsem mimo jiné zjistila, které faktory ovlivňují zranitelnost seniorů a jaké existují možnosti preventivních opatření na území Plzně – město.

V práci se také zamýšlím nad funkcí současné prevence, která je i přes vcelku příznivé statistiky podle mého názoru neadekvátní. Současně doufám, že se tato situace zlepší a senioři budou více informováni o hrozbách, které se skrývají za milými lidmi nabízejícími nepřiměřeně drahé zboží. Všechno začíná na tom, že jsou senioři v dnešní době mnohem více osamělí a jsou rádi za jakýkoliv jiný kontakt. Proto se domnívám, že udržování kontaktu se svými příbuznými či známými v seniorském věku je jednou z mnoha možností, jak je chránit před trestnými činy. A to je to nejmenší.

8 RESUMÉ

Práce se zaměřuje na problematiku trestné činnosti páchané na seniorech v Plzni, se kterou souvisí i její prevence. Cílem práce je zjistit, jaké trestné činy se na území regionu Plzeň – město na seniorech páchají nejčastěji. Dále objasnit faktory, které ovlivňují zranitelnost seniorů a zmapovat možnosti prevence. Teoretická část vymezuje základní pojmy související s tématem – stáří, trestná činnost a prevence. V praktické části byly k získání dat použity tři základní metody – sekundární analýza dat, polostrukturovaný rozhovor a dotazníkové šetření. Rozhovory byly realizovány se třemi zástupci poraden pro oběti trestných činů sídlící na území města Plzně a dotazníkové šetření bylo zaměřeno na cílovou skupinu seniorů. K sekundární analýze byly použity statistiky Policie České republiky.

KLÍČOVÁ SLOVA: senior, trestná činnost, prevence, Plzeň

SUMMARY

The focus of the thesis is devoted to issue of the crime against the elderly in Pilsen and its prevention. The main research objective of the thesis is to identify the most frequented crimes against the elderly in the region Pilsen – town. Furthermore, to shed light on factors that affect vulnerability of senior citizens the most, and to map the possibilities of prevention. Theoretical part defines basic terms related to the subject, i.e. age, criminality and prevention. Three basic methods were used in the practical part – secondary data analysis, semi-structured interview and questionnaire survey. Interviews were carried out with three representatives of crime victims counselling centers located in Pilsen and the questionnaire survey was aimed at the target group of senior citizens. Statistics of Police of the Czech Republic were used for the secondary analysis

KEY WORDS: senior, crime, prevetion, Pilsen

9 POUŽITÉ ZDROJE

- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2004a. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 431 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2004b. *Policejní psychologie*. Vyd. 4., V nakl. Portál 2., rozš. Praha: Portál, 266 s. ISBN 80-717-8931-3.
- DIANIŠKA, Gustáv, 2009. *Kriminológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 326 s. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-984.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2009. Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4727-813.
- FRYŠTÁK, Marek, 2009. *Trestní právo hmotné - obecná část*. Vyd. 2. zcela přeprac. a dopl. Ostrava: KeyPublishing, 157 s. Právo (KeyPublishing). ISBN 978-807-4180-392.
- GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2010. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2004. *Manuálek o násilí*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů. 83 s. ISBN 80-7013-397-X.
- HENDL, Jan, 2005. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HOLMEROVÁ, Iva et al., 2007. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: EV public relations. ISBN 978-802-5401-798.
- HOUDEK, Petr, 2011. *Kriminalita páchaná na seniorech. Fenomén současnosti*. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí diplomové práce Olga Krejčířová.
- JAROŠOVÁ, Darja, 2006. *Péče o seniory*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 108 s. ISBN 80-736-8110-2.
- KALVACH, Zdeněk, 2004. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 861 s. ISBN 80-247-0548-6.
- KUCHTA, Josef et al., 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-807-1798-132.
- MARTINKOVÁ, Milada et al., 2009. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku – se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 98 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3380-878.

MALÍKOVÁ, Eva, 2011. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Grada, 328 s. ISBN 978-802-4731-483.

MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, ISBN 80-247-1362-4.

ONDREJKOVIČ, Peter, 2011. *Kriminologiapresociológov, sociálnychpracovníkov a sociálnychpedagogov*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 164 s. ISBN 978-80-558-0042-4.

ONDRUŠOVÁ, Jiřina, 2011. *Stáří a smysl života*. V Praze: Univerzita Karlova, 168 s. ISBN 978-802-4619-972.

PETRUSEK, Miloslav, 1996. *Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z*. Praha: Karolinum, s.749-1627. ISBN 80-718-4310-5.

PŘÍHODA, Václav, 1974. *Ontogeneze lidské psychiky IV*. Praha: SPN, 495 s.

REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

SMOLÍK, Josef a Alena KAJANOVÁ. *Prevence kriminality páchané na seniorech pohledem studujících Univerzity třetího věku. Prevence úrazů, otrav a násilí*. 2012, roč. 8, č. 1, s. 56-65. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120723140903437384.pdf>

STUART-HAMILTON, Ian, 1999. *Psychologie stárnutí: úvod do problematiky*. Praha: Portál, 319 s. ISBN 80-717-8274-2.

ŠRAMO, Ján, 2012. *Příprava na stáří*. Praha: Občanské sdružení Melius, 191 s. ISBN 978-80-87638-00-2.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOPINKOVÁ, Eva, 2005. *Geriatric pro praxi*. Praha: Galén, 270 s. ISBN 978-80-7262-365-5.

TURAYOVÁ, Yveta et al., 1999. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 143 s. ISBN 80-7160-128-4.

VALERIÁN, Luboš a Jan AUFART, 2011. *Kriminologie: základy kriminologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Lékařská fakulta, 102 s. ISBN 978-80-7464-038-4.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

VIDOVIČOVÁ, Lucie, 2008. *Stárnutí, věk a diskriminace - nové souvislosti*. Brno: Masarykova univerzita Brno, Mezinárodní politologický ústav, 233 s. EDIS, ediční řada

disertačních prací Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, sv. 2. ISBN 978-802-1046-276.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ, 2004. *Kriminologie a prevence kriminality*. ArmexPublishing. ISBN 80-867-9505-5.

10 SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1 - Celková trestná činnost páchaná na seniorech

Tabulka 2a – Celá ČR: Ženy

Tabulka 2a – Celá ČR: Muži

Tabulka 3 - Přehled spáchané trestné činnosti na osobách starších 60 let věku v regionu Plzeň – město

Graf 1 - Rozdělení podle pohlaví

Graf 2 - Rozložení podle věku

Graf 3 - Ženy: Rozložení podle věku

Graf 4 - Muži: Rozložení podle věku

Graf 5 - Bydliště

Graf 6 - Ženy: Bydliště

Graf 7 - Muži: Bydliště

Graf 8 - Sdílení domácnosti

Graf 9- Ženy: Sdílení domácnosti

Graf 10 - Muži: Sdílení domácnosti

Graf 11 - „Stal(a) jste se někdy obětí trestného činu?“

Graf 12 - Ženy: „Stal(a) jste se někdy obětí trestného činu?“

Graf 13 - Muži: „Stal(a) jste se někdy obětí trestného činu?“

Graf 14 - „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“

Graf 15 - Ženy: „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“

Graf 16 - Muži: „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“

Graf 17 - „Znáte nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu?“

Graf 18 - Ženy: „Znáte nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu?“

Graf 19 - Muži: „Znáte nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu?“

- Graf 20 - „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“
- Graf 21 - Ženy: „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“
- Graf 22 - Muži: „V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?“
- Graf 23 - „Domníváte se, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace?“
- Graf 24 - Ženy: „Domníváte se, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace?“
- Graf 25 - Muži: „Domníváte se, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace?“
- Graf 26 - „Kdo si myslíte, že jsou častějšími oběťmi trestné činnosti z hlediska pohlaví seniorů?“
- Graf 27 - Ženy: „Kdo si myslíte, že jsou častějšími oběťmi trestné činnosti z hlediska pohlaví seniorů?“
- Graf 28 - Muži: „Kdo si myslíte, že jsou častějšími oběťmi trestné činnosti z hlediska pohlaví seniorů?“
- Graf 29 - „Jste obeznámen s preventivními opatřeními, které snižují riziko stát se obětí trestného činu? (např. bezpečnostní zámek, neotvírat cizím lidem, slzný sprej)“
- Graf 30 - Ženy: „Jste obeznámen s preventivními opatřeními, které snižují riziko stát se obětí trestného činu? (např. bezpečnostní zámek, neotvírat cizím lidem, slzný sprej)“
- Graf 31 - Muži: „Jste obeznámen s preventivními opatřeními, které snižují riziko stát se obětí trestného činu? (např. bezpečnostní zámek, neotvírat cizím lidem, slzný sprej)“
- Graf 32 - „V případě, že ano, kde jste tyto informace získal(a)“
- Graf 33 - Ženy: „V případě, že ano, kde jste tyto informace získal(a)“
- Graf 34 - Muži: „V případě, že ano, kde jste tyto informace získal(a)“
- Graf 35 - „Řídíte se těmito opatřeními?“
- Graf 36 - Ženy: „Řídíte se těmito opatřeními?“
- Graf 37 - Muži: „Řídíte se těmito opatřeními?“
- Graf 38 - „Pouštíte do bytu podomní prodejce, kteří nabízejí různé druhy zboží?“
- Graf 39 - Ženy: „Pouštíte do bytu podomní prodejce, kteří nabízejí různé druhy zboží?“

Graf 40 - Muži: „Pouštíte do bytu podomní prodejce, kteří nabízejí různé druhy zboží?“

Graf 41 - „Na koho byste se v případě potřeby pomoci obrátil(a)?“

Graf 42 - Ženy: „Na koho byste se v případě potřeby pomoci obrátil(a)?“

Graf 43 - Muži: „Na koho byste se v případě potřeby pomoci obrátil(a)?“

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník

Trestná činnost páchaná na seniorech a možnosti její prevence v Plzni

Dobrý den,

Jmenuji se Simona Kuchárová a jsem studentkou druhého ročníku navazujícího magisterského studia oboru Sociální práce na Fakultě pedagogické Západočeské univerzity. Ve své diplomové práci na téma Trestná činnost páchaná na seniorech a možnosti její prevence v Plzni se zabývám kriminalitou, která je páchána na jedné z rizikových skupin obyvatel, na seniorech.

Vyplněním tohoto dotazníku mi pomůžete získat podklady potřebné pro praktickou část mé práce a zároveň je možné prostřednictvím těchto informací získat poznatky o povědomí seniorů o dané problematice, což pomůže k vytvoření vhodnějších a účinnějších preventivních opatření.

Za Vaši spolupráci předem děkuji.

(Vždy označte pouze jednu odpověď)

1. Pohlaví
 - a) muž
 - b) žena

2. Věk
 - a) 60 – 74 let
 - b) 75 a více let

3. Bydliště
 - a) rodinný dům
 - b) panelový dům
 - c) domov pro seniory
 - d) domov s pečovatelskou službou

4. V domácnosti žiju
 - a) sám/sama
 - b) s manželem/manželkou
 - c) s druhem/družkou
 - d) s rodinou potomka
 - e) jiné (doplňte)

5. Stal(a) jste se někdy obětí trestného činu?
 - a) ano
 - b) ne (přeskočte na otázku č. 7)

6. V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?
 - a) krádež
 - b) podvod
 - c) loupež

- d) vydírání
 - e) těžké ublížení na zdraví
 - f) ublížení na zdraví
 - g) jiné (doplňte)
7. Znáte nějakého seniora, který se stal obětí trestného činu?
- a) ano
 - b) ne (přeskočte na otázku č. 9)
8. V případě, že ano, o jaký trestný čin se jednalo?
- h) krádež
 - i) podvod
 - j) loupež
 - k) vydírání
 - l) těžké ublížení na zdraví
 - m) ublížení na zdraví
 - n) jiné (doplňte)
9. Domníváte se, že jsou senioři častějšími oběťmi trestné činnosti než běžná populace?
- a) ano
 - b) ne
10. Kdo si myslíte, že jsou častějšími oběťmi trestné činnosti z hlediska pohlaví seniorů?
- a) muži
 - b) ženy
11. Jste obeznámen s preventivními opatřeními, které snižují riziko stát se obětí trestného činu? (např. bezpečnostní zámek, neotvírat cizím lidem, slzný sprej)
- a) ano
 - b) ne (přeskočte na otázku č. 14)
12. V případě, že ano, kde jste tyto informace získal(a)?
- a) v organizaci poskytující služby seniorům
 - b) na besedách
 - c) z informačních letáčků
 - d) z televize/rádía
 - e) od rodiny/přátel
 - f) jinak (doplňte)
13. Řídíte se těmito opatřeními?
- a) ano
 - b) ne
14. Pouštíte do bytu podomní reklamní prodejce, kteří nabízejí různé druhy zboží?
- a) ano
 - b) ne

15. Na koho byste se v případě potřeby pomoci obrátil(a)?
- a) na policii
 - b) na organizaci věnující se obětem trestných činů
 - c) na rodinu
 - d) na přátele
 - e) na nikoho
 - g) jiné (doplňte)